

KAFDAĞI

Cilt: 9, Sayı: 1, Aralık 2024, 54-99
DOI: 10.51469/kafdagı.1558019

Gönderim Tarihi: 14 Ekim 2024

Kabul Tarihi: 31 Aralık 2024

SALUR KAZAN'IN EVİ YAĞMALANDIĞI BOY'UN KİŞİLERİ

The People of the Boy Whose House Was Plundered by Salur Kazan

Dursun Can EYÜBOĞLU

Araştırmacı Yazar, Şair. Türkiye-İstanbul

dursuncaneyuboglu@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-4163-0976

Çalışmanın Türü: Derleme

Öz

İnsanın ürettiği, binlerce yıllık ortak hafızasının bir ürünü olan sözlü kültür ürünlerinden biri destanlardır. Bazı destanların kökeni efsanevi-mitolojiktir, tarihi süreç içerisinde tarihi unsurları da bünyesine katarak destanlaşmıştır. Bazı destanların ortaya çıkışı, kabilelerin ve devlet kurumunun ortaya çıkışı, kabileler ve devletler arasındaki mücadeleler, milli kahramanların ortaya çıkış süreci ile paralel gelişmiştir. Destanlar da birçok kişi adı geçmektedir. Destanlardaki kişi/tip/karakter araştırmaları çok yönlü bir konudur. Destanlar içerisinde önemli bir yeri olan Dede Korkut'un birçok varyantı vardır. Dede Korkut anlatıları, destan, hikaye, efsane, masal, mitoloji vb. çok sayıda anlatı türü ile ilgilidir. Dede Korkut kahramanlarının adları, birçoğu arkaik, destanlaşmış adlardır. Dede Korkut Kitabı'ndaki ikinci boy Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'dur. Boyun konusu, bir yurdun düşmanlar tarafından yağmalanması, bir beyin ailesinin, yakınlarının tutsak edilmesi, mal varlığına el konması ve beyin, diğer beylerle birlikte, ailesini, yakınlarını kurtarması, mal varlığını geri almasıdır. Anlatı Dede Korkut'taki en destan özelliklerini gösteren boylardan biridir. Bu boy Dede Korkut'ta çok kişinin adının geçtiği boylardan biridir. Boyun başkahramanı Salur Kazan'dır. Karacuk Çoban da başkahraman gibi işlenmiştir. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da Ağ Melik Çeşme, Ali, Alp Eren, Aruz, Ayşe, Bamsı Beyrek, Bayındır Han, Boğaçuk Melik, Burla Hatun, Bügdüz Emen, Dede Korkut, Deli Dunder, Demir Gücü, Eylik Koca, Fatma, Hasan, Hüseyin, Kapçak Melik, Kara Budak, Karacuk Çoban, Kara Güne, Kara Tekür Melik, Kazılık Koca, Kıyan Gücü, Muhammed, Musa, Parasar, Salur Kazan, Salur Kazan'ın Annesi, Saru Kulmaş, Sofu Sandal Melik, Şir Şemseddin, Şöklü Melik, Ulaş, Uruz, Yayhan Keşiş-oğlu, Yigenek kişi adları geçmektedir. Bu çalışmada Dede Korkut'taki Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'un kişileri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut, Salur Kazan, Burla Hatun, Destan, Kişi.

Abstract

One of the oral culture products that humans produce, which are the product of thousands of years of collective memory, are epics. The origin of some epics is legendary-mythological, and they have become epics by incorporating historical elements into their structure throughout history. The emergence of some epics has developed parallel to the emergence of tribes and state institutions, struggles between tribes and states, and the emergence of national heroes. Many people are mentioned in epics. Person/type/character research in epics is a multifaceted subject. Dede Korkut, who has an important place in epics, has many variants. Dede Korkut narratives are related to many narrative types such as epics, stories, legends, tales, mythology, etc. The names of Dede Korkut heroes are mostly archaic, epic names. The second epic in the Book of Dede Korkut is Salur Kazan'in Evi Yağmalandığı Boy. The subject of the epic is the plundering of a country by enemies, the captivity of a lord's family and relatives, the seizure of their property, and the lord, together with other lords, saving his family and relatives, and taking back his property. The narrative is one of the epics that show the most epic features in Dede Korkut. This epic is one of the epics in which many people's names are mentioned in Dede Korkut. The protagonist of the epic is Salur Kazan. Karacuk Coban is also treated as the protagonist. In Salur Kazan'in Evi Yağmalandığı Boy, the following personal names are mentioned: Ag Melik Cesme, Ali, Alp Eren, Aruz, Ayse, Bamsi Beyrek, Bayindir Han, Bogacuk Melik, Burla Hatun, Bugduz Emen, Dede Korkut, Deli Dunder, Demir Gucu, Eylik Koca, Fatma, Hasan, Huseyin, Kapcak Melik, Kara Budak, Karacuk Coban, Kara Gune, Kara Tekur Melik, Kazilik Koca, Kiyan Gucu, Muhammed, Musa, Parasar, Salur Kazan, Salur Kazan's Mother, Saru Kulmas, Sofu Sandal Melik, Sir Semseddin, Sokli Melik, Ulas, Uruz, Yayhan Kesis-oglu, Yigenek. In this study, the characters of Salur Kazan'in Evi Yağmalandığı Boy in Dede Korkut were examined.

Keywords: Dede Korkut, Salur Kazan, Burla Hatun, Epic, Character.

Giriş

Milyarlarca yıl önce evren oluşmaya başladı. Sonra yaşadığımız gökadamız Samanyolu, yıldızımız Güneş, gezegenimiz Dünya oluştu. Dünya üzerinde zamanla karalar ve denizler ortaya çıktı. Sonra canlılar belirdi. Bu canlılar içerisinde bizim türümüz insan gelişti. Zamanla insan diğer canlı türlerine göre baskın hâle geldi, her şey gibi o da evrimleşti; aletleri, yemekleri, evleri, dilleri, inanışları, kabileleri, milletleri, devletleri, takımları, şirketleri vb. akla gelebilecek birçok şeyi icat etti. İnsanın ürettiği, geliştirdiği, şekillendirdiği bu şeylerden biri de binlerce yıllık ortak hafızasının bir ürünü olan sözlü kültür ürünleri, onlardan biri de destanlardır.

“Türkçe'deki ifadesiyle “destan”, ilkel ve popüler bir anlatı çevresinin içinde doğan, gerçek veya kurmaca olağan üstü ve mitolojik kahramanların maceralarını şiir veya şarkı diliyle ve çoğu zaman bir müzik aleti eşliğinde anlatan, anonim olan veya unutulmuş bir şair tarafından yaratılan, fakat, şairin maceranın içinde duygu veya eylem olarak yer almadığı “edebiyat eseri” olarak karşımıza çıkmaktadır.” (Oğuz, 2004, s. 6).

Mehmet Fuat Köprülü'ye göre Türkler'in İslamiyet'ten önce meydana getirdikleri edebiyat, Çin, Hint, İran etkisiyle yapılan bazı önemsiz çeviriler

bir yana bırakılırsa, sazla söylenen halk şiirlerinden ibaretti. Türkler'in o devre ait bütün sosyal kurumlarında, dilde, dinde, ahlak ve adetlerinde, hukukta, tamamıyla kavmin ruhunu ve şahsiyetini gösteren, iptidai bir asliyyet vardı. Bazı alanlarda, Çin, Hint, İran medeniyetleri nüfuz etmeye başlamışsa da bu çok kısmi ve yüzeysel kalmış, geniş halk kitlelerine ulaşamadığı için toplum üzerinde fazla bir etki de yapmamıştı. Bu nedenle o devirdeki Türk edebiyatını meydana getiren eserler, toplumun başka unsurlarına da uygun bir şekilde, yabancı etkisinden uzak, kavmin bütün özelliklerini yansıtmaktaydı. Kağandan en önemsiz üyeye kadar toplumun bütün fertleri, o şiirlerde kendini buluyordu (Köprülü, 1976, s. 11).

Muharrem Ergin'in belirttiğine göre destanların oluşumunda çekirdek, gelişme ve tespit olmak üzere üç safha ve şart vardır: Milletin iptidai devrinde onu toptan sarsan bir tarihi olay üzerine destan çekirdeği oluşur; sonra bu çekirdek uzun zaman bir destan devri yaşayan o millet tarafından yeni olaylarla geliştirilir; bu gelişme tamamlandıktan sonra, fakat henüz canlı iken, erimeden, yazılı devreye geçilerek bir sanatkarın onu tespit etmesi gerekir. Dede Korkut da bu safhalardan geçmiştir; Oğuzların Asya'daki eski yurdunda ilk çekirdeği oluşmuş, sonra batıya yerleşmelerine kadar geliştirilmiş, sonunda biraz geç kalınarak, yazılı devre oldukça ilerledikten, destan devri bittikten, destanlar halk hikayesine dönüşmeye başladıktan sonra, 15. yüzyılın sonu ile 16. yüzyılın başlarında bilinmeyen bir sanatkar tarafından yazıya geçirilmiştir (Ergin, 2017, s. 10-11).

Korkut hakkındaki masal-hikâye, efsane, nağme, şarkı, destansı eserler ile tarihi yazılı kaynakların Avrasya'yı ezelden beri mekan tutan Türkler'in nesillerinde korunması, geçmiş hayatın yegane teşebbüsü, ortak tarihimizin altın direği olduğunu göstermektedir. Belki bu yüzden de 19. yüzyılın başından itibaren Korkut ile ilgili araştırmalar, sadece bugünkü Türk halklarında değil, dünyanın medeni ülkelerinde de yazılıp yayımlanmaktadır ve bundan sonra da yazılmaya devam edecektir. Türk dili halkların edebi-folklorik miraslarının içinde en esaslı söz edilen ve dünya bilginlerinin ilgisini daha fazla çeken Dede Korkut Kitabı'dır (İbrayev, 2000, s. 16-21).

Dede Korkut Destanı'nın poetikasının incelenmesi, destanın ayrı ayrı müstakil boylar gibi değil de tek bir abide olduğunu gösterir niteliktedir. Dede Korkut Destanları'nı birbirine bağlayan çok sayıda unsur vardır (Aliyev, 2018, s. 305).

Dede Korkut'un birçok varyantı vardır: *Dede Korkut Kitabı* (Dresden ve Vatikan nüshaları), Türkmen/Türkmenistan varyantı olan *Türkmen Halk Nüshası*, yeni keşfedilen *Türkmen Sahra/Günbed*, *Ankara*, *Bursa* yazmaları ve bugün de Türk Dünyası'nın birçok yerinde ve diğer milletlerde anlatılmaya devam eden bugünkü varyantları (Korkut, Salur Kazan, Bamsı

Beyrek, Deli Dumrul, Basat-Tepegöz vb.) (Eyüboğlu, 2024, s. 83-88, 127-180). Dede Korkut anlatıları, tarihin farklı dönemlerinin ürünleri olarak, farklı tarihi süzgeçlerden geçerek, farklı dönemlerde yazıya geçirilerek günümüze kadar gelmiş olup, bugün de Türk toplulukları arasında farklı türlerde yaşamaya devam etmektedir ki bu nedenle destan, hikâye, efsane, masal, mitoloji vb. çok sayıda anlatı türü ile ilgilidir. Örneğin, Basat-Tepegöz ve Deli Dumrul boylarında mitoloji ve masal unsurları ön plana çıkarken; Salur Kazan anlatılarında destan; Bamsı Beyrek anlatılarında destan ve hikâye; Korkut Ata anlatılarında efsane unsurları ön plandadır. Bunlar, az veya çok, tarihi-coğrafi bağlara sahiptir. Dede Korkut anlatıları, çoğunlukla destan veya destani-hikaye olarak kabul edilmektedir (Eyüboğlu, 2024, s. 13).

Dede Korkut Hikâyeleri genel olarak birtakım mücadelelerin destanlarıdır. Bu mücadelelerden ikisi Oğuzların kendi aralarında geçmektedir (Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu, İç Oğuz Dış Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy); iki hikayede mücadele doğa ve insan üstü kuvvetlere karşıdır (Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyu, Basat Tepegöz'ü Öldürdüğü Boy); bunların dışında kalan sekiz hikayede mücadele Oğuz beyleri ile düşmanlar arasındadır (Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy, Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Boyu, Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyu, Begil Oğlu Emren'in Boyu, Uşun Koca Oğlu Segrek Boyu, Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boy) (Ergin, 1989, s. 26). Muharrem Ergin'in bu sınıflandırması değerlidir. Oğuz beyleri ile düşmanlar arasında mücadelenin görüldüğü sekiz boydan/hikayeden; Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu ve Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Boyu, bir aşk destanı/anlatısı olarak evrilmiştir; Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy, Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boy, Salur Kazan ve ailesi çevresinde dairesleşmiş anlatılardır; bazı araştırmacılar Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyu, Uşun Koca Oğlu Segrek Boyu, Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boy'ların aslında aynı destanın, tarihi süreç içerisinde farklılaşmış, farklı varyantları olduğunu dile getirmişlerdir.

1. Dede Korkut Kişileri

Birçok değerli araştırmacı Dede Korkut Destanları'nda adları geçen kişilerden bahsetmişler, destandaki kişileri çeşitli yönleri açısından değerlendirmişlerdir. Burada bunların bazılarından bahsedelim:

Muharrem Ergin'e göre Dede Korkut Hikâyelerinde, başta bütün beylerin kendisine bağlı oldukları bir han, hanlar hanı olarak belirtilen Kam Gan oğlu Bayındır Han vardır. Hanlar Hanı Bayındır Han, genel olarak arka plandadır, hikâyelerin hiçbirinde kahraman olarak görünmez. Mevki

bakımından Bayındır Han'dan sonra Kazan Bey gelmektedir. Ulaş oğlu Salur Kazan, Bayındır Han'ın beylerbeyidir, aynı zamanda damadadır ve bütün İç Oğuz ve Taş (Dış) Oğuz beyleri kendisine bağlıdır. Kazan Bey, Dede Korkut Hikâyelerinin baş kahramanıdır. Kazan Bey'den sonra ona bağlı Oğuz Beyleri gelmektedir. Oğuz Beylerinin bazıları hikâyelerin esas kahramanı durumunda, ötekileri ise derece derece olaylara karışan ve divanlarda, toplantılarda adları geçen kişilerdir. Asıl kahramanlar, Dirse Han ve oğlu Buğaç Han, Bamsı Beyrek, Kazan Bey'in oğlu Uruz, Delü Dumlul, Kanlı Koca ve oğlu Kan Turalı, Kazılık Koca ve oğlu Yigenek, Aruz ve oğlu Basat, Begil ve oğlu Emren, Egrek ve Segrek'dir. Bunların dışında Kazan Bey'in kardeşi Kara Göne, Kara Göne'nin oğlu ve Kazan'ın damadı Kara Budak, Kıyan Selçük oğlu Deli Dundar (Tundar), Gaflet Koca oğlu Şir Şemseddin, Büğdüz Emen, Eylik Koca oğlu Dülek Evren, Ters Uzamış, Bay (Pay) Bicen (Bican), Bay (Pay) Böri (Büre), Düzen oğlu Alp Rüstem, Ense Koca oğlu Okçu, Al Eren, Soğan Sarı vb. vardır. Bunların içinde Beyrek en önemli kahramanlardan biridir, Kazan Bey'in inağıdır, Bay Böri Bey'in oğlu ve Bay Bicen (Bican) Bey'in damadadır. Aruz Koca, Kazan Bey'in dayısı, Kıyan Selçük ile Basat'ın babasıdır. Kazılık Koca, Bayındır Han'ın veziridir. Emen, Yigenek'in dayısıdır. Kazan, İç Oğuzdandır ve aynı zamanda İç Oğuzun ve Taş (Dış) Oğuzun Beylerbeyidir. Kara Göne, Ters Uzamış, Okçu İç Oğuz beylerindedir. Aruz Koca, Emen, Alp Rüstem, Dülek Evren Taş (Dış) Oğuz Beylerindedir. Bunların dışında kalan ve hikâyelerde geçen erkek kadın diğer kahramanlar da hep aynı devirde yaşamış gösterilen kişilerdir (Ergin, 1989, s. 23-24). Muharrem Ergin'in Dede Korkut'taki kişilerin, soy-akrabalık bağlarının, sosyal ve politik yapının bir özetini verdiği bu bilgiler değerlidir.

Dede Korkut'ta adı geçen bu kişiler, her ne kadar tarihi süreç içerisinde dilden dile, kuşaktan kuşağa aktarım sonrasında, aynı çağda yaşamış topluluk olarak algılandılar da aslında bu kişilerin birçoğu tarihin farklı dönemlerinde destanlara dâhil olmuşlardır. Hatta eski devirlerde destanda yer alan bazı kişilerin adı unutulmuş ve destandan ayrılmıştır. Bu kişiler eski Türklerin/Oğuzların hatıralarında yeri olan, ortak hafızasında korunmuş, tarihi-destani-efsanevi-mitolojik yönleri olan kişiler/karakterler/tiplerdir. Aralarındaki soy-akrabalık bağlarının birçoğu sunidir, destanidir. Daha eski dönemlerde adı bilinen kişiler veya kavimler, boylar kişileştirilerek babaları hâline gelmiştir.

Kamal Abdulla'nın belirttiğine göre Dede Korkut kahramanları Salur Kazan, Uruz, Beyrek, Basat, Kanturalı, Yegenek, Boğaç ve diğerleri mertlik ve kahramanlık sembolüdürler; Boyu Uzun Burla Hatun, Türk kadınlarına has en güzel özelliklerin taşıyıcısı, kutsal bir ana ve kutsal bir kadındır; Bamsı Beyrek'in nişanlısı Banı Çiçek, Kanturalı'nın sevgilisi Sarı Donlu

Selcen Hatun, Oğuz dünyasının yaraşığı veya Oğuz dünyasına layık kızlar olarak sunulurlar; Beyrek ölse de Kazan Han'a ihanet etmez; Basat, Oğuz ilini büyük tehlikeden kurtarır; Deli Dumrul, Azrail'le mücadele eder; Salur Kazan, kahramanlığını tekrar tekrar gösterir ve genç Oğuz nesli için bir örnek seviyesine yükselir (Abdulla, 2015, s. 31). Yani Dede Korkut kahramanları, idealize edilmiş ancak yine de insani çizgilerini koruyan, topluma çeşitli yönleriyle örnek olarak sunulan karakterler/kişilerdir.

Ülkü Eliuz, Dede Korkut Hikâyelerindeki şahıs kadrosunu karakter yapıları bakımından dört kategoriye ayırarak incelemiştir. *Baş kahramanlar*, edebî eserlerde iç dünyaları ve yaşamları ayrıntılı bir şekilde belirtilen, birinci derecedeki kahramanlardır; *norm karakterler*, anlatma esasına bağlı edebî eserlerdeki birinci dereceden kahramanlardan sonra bireysel planda en fazla derinliğe sahip, en çok boyutlu olan kahramanlardır; *kart karakterler*, tek bir karakteristik özelliğin sembolü olan, hedef objeye varmayı engelleyen karşı güç grubundaki karakterlerdir; *fon karakterler*, anlatma esasına bağlı eserlerde, en az derinliğe sahip kişi ya da kişilerdir. Buna göre Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki karakterler şöyle sınıflandırılabilir: *Baş kahramanlar*: Boğaç Han, Salur Kazan, Bamsı Beyrek, Uruz, Deli Dumrul, Kan Turalı, Yigenek, Basat ve Tepegöz, Emren, Segrek; *Norm karakterler*: Karaçuk Çoban, Dirse Han, Bay Böri ve Bay Bican Bey, Kadın kahramanlar (Boğaç Han'ın annesi, Burla Hatun, Banu Çiçek, Deli Dumrul'un hanımı, Selcen Hatun, Begil'in hanımı ve diğer bütün Oğuz'un yiğit kadımları), Dede Korkut, Bayındır Han; *Kart karakterler*: Deli Karçar, Yalancıoğlu Yaltacuk, Aruz Koca; *Fon karakterler*: Dede Korkut Hikâyeleri'nde on iki hikayenin kahramanı olan beyler, kendi yaşam maceralarının anlatıldığı hikayeler dışında her hikayede fon karakter olarak yer alırlar, hikaye baş kahramanı yardıma muhtaç olduğunda veya zor durumda kaldığında bir ordu gibi düşman üzerine akın ederler. Bunun dışında düşman melikleri, düşman erleri de bu gruba dâhil edilebilir (Eliuz, 2001, s. 64-82). Ülkü Eliuz'un verdiği bu bilgiler önemlidir.

Dede Korkut'ta bir boyda başkahraman olarak geçen bir kişi, başka bir boyda bir fon karakter olarak geçebilir. Bu açıdan bakıldığında, Dede Korkut'ta bir boyda bir fon karakter olarak geçen bir kişi, aslında başka bir destanda başkahraman olarak geçiyor olabilir. Hatta kişinin adı değişmiş de olabilir. Bamsı Beyrek, Orta Asya'da Alpamiş adıyla bilinmektedir. Kozı Körpeş de Bamsı Beyrek'in başka bir destandaki karşılığıdır. Destan kişilerinin adları değişebilir. Bugün aslında farklı destanlarda, farklı adlarla başkahraman olarak geçen bir kişi, Dede Korkut'ta fon karakter olarak geçen bir kişi olabilir. Kişilerin başkahraman veya fon karakter olması göreceli bir kavramdır, tıpkı Gülliver'in Gezileri gibi boya/destana göre değişmektedir. Bir yerde cüce bir karakter, başka bir yerde dev bir karakter olabilir.

Destanları ve kişileri incelerken bu durumu göz önünde bulundurmamak gereklidir. Sadece eldeki bir destan metnine bakarak bir kişi/tip/karakter hakkında yapılan yorumlar, genellemeler yanıltıcı olabilir. Dede Korkut'ta başkahraman olarak geçen Salur Kazan, bazı Kıpçak destanlarında ise düşman olarak geçmektedir. Buna bağlı olarak Salur Kazan'ın görünümü ve özellikleri de değişebilmektedir. Yani destanlardaki kişiler ve özellikleri bakış açısına göre değişebilmektedir. Dede Korkut'ta düşman olarak geçen Şöklı Melik, başka bir destanda başkahraman olarak geçebilir. Hatta Dede Korkut'ta Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da düşman olarak geçen Boğaçuk Melik, belki de Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu'nun başkahramanı Boğaç Han olabilir. Bu boylar/destanlar farklı Türk boyları/halkları tarafından taşınarak, farklı bakış açılarına sahip olarak, zamanla aynı destan dairesine dahil olmuş, sonradan Dede Korkut Kitabı'na geçmiş olabilir. Sonuç olarak destanlardaki kişi/tip/karakter araştırmaları çok yönlü bir konudur.

Dede Korkut Destanları'nda bazı boylarda (Salur Kazan, Bamsı Beyrek vb. boylarda) ortak kişiler görülürken, bazı boylarda (Deli Dumrul, Kan Turalı vb. boylarda) kişiler farklıdır. Dede Korkut'taki boyların bir kısmı aynı destanın farklı varyantlarıdır, zamanla kahramanların adları değişerek farklı destanlar haline gelmişlerdir. Dede Korkut'ta, idari yapılanmada başta Bayındır Han vardır, sonra İç Oğuz'un başındaki Salur Kazan, sonra Dış Oğuz'un başındaki Aruz gelir. İç Oğuz ve Dış Oğuz şeklindeki bu ikili yapılanma bazı boylarda görülür, bazı boylarda ise görülmez. Çünkü anlatılar farklı tarihi süreçlerden geçmişlerdir.

Dede Korkut'taki adların arkaik isimler olması, Dede Korkut Destanları'nın Türkler Anadolu'ya gelmeden çok önce ortaya çıktığını gösteren önemli kanıtlardan biridir; Selçukluların, Osmanlıların, Akkoyunluların, Karakoyunluların tüm hükümdarlarının adları tarihi kaynaklar ve araştırmacılarca bilinmektedir ki, bunların neredeyse hiçbirinin adı Dede Korkut'ta geçmez (Eyüboğlu, 2019, s. 175).

Dede Korkut kahramanlarının adları, birkaç tanesi hariç, arkaik adlar olup, birçoğu destanlaşmış adlardır, yani dilden dile, kuşaktan kuşağa aktarılan, hatırlamayı ve aktarımı kolaylaştıran türde adlardır. Adların bazıları kavim adıdır: Kanlı Koca, Uşun Koca buna bir örnek olarak verilebilir. Bazıları Oğuz boylarının adlarıdır: Bayındır Han, Salur Kazan gibi. Oğuz Beyleri, boy beyleridir ve boylarının adları zamanla kişi adlarının önüne geçmiştir. Örneğin, Salurların Kağanı zamanla Salur Kağan, Bayındırların Hanı zamanla Bayındır Han haline gelmiştir (Eyüboğlu, 2019, s. 175). Dede Korkut'taki beylerin çoğunun adı ise Oğuz boy adı değildir: Bamsı Beyrek, Kazılık Koca, Yigenek, Aruz, Uruz, Basat bunlara örnek

olarak gösterilebilir. Ancak geniş Türk coğrafyasında, bazı Oğuz-Kıpçak boylarında bu adları taşıyan oymaklar vardır.

2. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'un Kişileri

Faruk Sümer'e göre, Dede Korkut Destanları'nın bütün kahramanları ve başlıca şahsiyetleri asilzade sınıfına mensup kimseler, yani beylerdir. Destanların geçtiği yer, çoğu defa beylerin zengin dekorlu ordalarıdır. Halkın herhangi bir hareket ve davranışından neredeyse bahsedilmez, onlar sahnede görülmezler. Yalnız, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, Salur Kazan'ın, Karaçuk adlı çobanı bir istisnadır (Sümer, 1959, s. 418). Faruk Sümer'in bu tespitleri değerlidir. Bazı araştırmacılar da bu durumu dile getirmişlerdir.

Bazı destanların kökeni efsanevi-mitolojiktir. Hatta Dede Korkut'taki birçok destanın alt yapısı böyledir. Tarihin derinliklerinden gelen eski efsaneler, mitler vb. zamanla tarihi, coğrafi unsurları da bünyesine katarak destanlaşmıştır. Bazı destanların ortaya çıkışı, kabilelerin ortaya çıkışı ve büyümesi, devlet kurumunun ortaya çıkışı, kabileler ve devletler arasındaki mücadelelerin olması, milli kahramanların ortaya çıkışı süreci ile paralel bir gelişme göstermiştir. Bu nedenle başta Dede Korkut olmak üzere destanların çoğunluğu, başlangıçta eski soyluların, önde gelen kişilerin yaşamlarını yansıtmış, zamanla halka mal oldukça, halk arasında yayıldıkça, halk tarafından benimsendikçe, halkın yaşamını daha çok bünyesine katmıştır. Dede Korkut özelinde; Bayındır Han, Kazan Han, Dirse Han, Boğaç Han, Burla Hatun, Selcen Hatun vb. adlandırmalar da bunun bir yansımasıdır. Destanlarda anlatılan kişilerin çoğu han veya han ailesidir, yani hanedandır. Bazı destanların başlangıçlarında görülen Bayındır Han'ın ve Salur Kazan'ın zengin çadırlarının tasvirleri; doksan başlı büyük çadırlar, ipek halılar, altın kadehler, hizmet eden güzel kızlar vb. gösterişli dekorlar da aslında bunun bir yansımasıdır. O dönemlerde her Oğuz'un/Türk'ün çadırının böyle olmadığı bilinmektedir. Bu zengin çadırlar eski Türklerin hükümdar çadırları veya hazine çadırlarıydı. Bazı tarihi kaynaklarda bazı gezginler tarafından bu türlü çadırların canlı tasvirleri yapılmıştır ki, bunlar Dede Korkut'taki tasvirlere uygundur. Tarihi süreç içerisinde destanlar halk arasında yayıldıkça, destanlarda halkın yaşamı yaygınlaşmıştır. Dirse Han, Boğaç Han, Boğaç Han'ın annesi her ne kadar bir hanedan ailesi olsa da, her ne kadar Dirse Han, Dede Korkut'un önerisiyle oğluna taht, beylik vb. verse de, baba-oğul-kırk yiğit-kırk namert arasındaki taht mücadelesi bir yana bırakılırsa, destandaki karı-koca, baba-oğul, ana-oğul ilişkileri çoğunlukla halkın ilişkileridir, halkın duygu ve düşüncelerini dile getirmektedir, halkın yaşamını yansıtmaktadır.

Faruk Sümer; 2. boy, yani Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy ile 12. boy yani İç Oğuz Dış Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy arasındaki

bazı farklılıkları tespit ederek, tarihi dönem itibarıyla, 12. boyun 2. boydan daha önce olabileceğini dile getirmiştir. Faruk Sümer'e göre sonuncu destan belki ikinci destandan önce konmalıydı. Çünkü ikinci destanda Boz-Oklar'ın başı artık Uruz Koca değil, onun torunu Kıyan Selçük oğlu Deli Dünder'di. Öteki destanlarda da daima Deli Dünder'in adı geçmektedir. Bunun gibi Kazan'ın naibi Kılbaş da bu olayda sağdı fakat o, ikinci destanda, Şekli Melik'in, Kazan'ın ordasına yaptığı baskında ölmüştü (Sümer, 1972, s. 390). Faruk Sümer'in dile getirdiği bu durum destanların ve kişilerin farklı tarihi tabakalara sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Dede Korkut'ta bir dönem Dış Oğuzlar'ın başında Aruz, bir dönem ise onun torunu Deli Dünder vardı. Aslında bu ikisi farklı dönemlerin yansımalarıdır. Ancak destanlar dilden dile, kuşaktan kuşağa, ozandan ozana anlatıla anlatıla, işlene işlene, farklı dönemlerdeki kişiler destanlarda aynı çağda yaşamış olarak gösterilmiştir. Bu durum sözlü kültür ürünleri için normaldir. Çünkü destanları anlatan ozanın zaman kavramı farklıdır, olayları bir tarihçi gözüyle sistematik olarak ele almaz, kronolojik sıralamaya gerek duymaz, bazen zamanda sıçrayışlar yaparak, farklı zamanlara ait kahramanları kolaylıkla bir araya getirebilir, istediği isimleri sayabilir. Burada kastettiğimiz sadece destanların derlendiği bir ozan değil, yüzyılları, binyılları içeren ozan tipidir. Destanlar ozandan ozana anlatılırken, yüzyıllar geçerken, zamanla anlatıda bazı değişiklikler, algı farklılıkları, hatta izleyicilerin sosyal-kültürel yapılarında, zevklerinde değişiklikler vs. olur. Böylece gerçekte farklı tarihi dönemlerle ilişkili tarihi-destani-efsanevi kişiler aynı zamanda rahatlıkla bir araya gelebilir. Dede Korkut'taki Bayındır Han, Salur Kazan ile Alp Rüstem, Şir Şemseddin gibi kişilerin farklı tarihi dönemlerin ürünleri olduğu isimlerinden bile bellidir, birisi öz Türkçe'dir, diğeri yabancı kökenlidir. Tarihin derinliklerinden gelen Deli Dumrul tipi, anlatının bazı varyantlarında Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey'in hatırasıyla ilişkilendirilerek/karıştırılarak, Tuğrul Sultan hâline gelmiştir. Bamsı Beyrek Boyu, bin yıl sonra, tarihi bir kişi olan Safevi hükümdarı Şah İsmail'in adı etrafında dairesel olarak Şah İsmail anlatısına hayat vermiştir. Oğuzların efsanevi hükümdarı Oğuz Han'ın adı etrafında dairesel olarak Oğuznameler zamanla Orta Asya'da Cengiznamelere dönüşmüştür. Bütün bunlar destanlardaki kişilerde tarihi-destani-efsanevi-mitolojik birçok tabakaların olmasından kaynaklanmaktadır.

Saim Sakaoglu'na göre, Dede Korkut'taki boyların tamamındaki yiğitleri bir arada düşünür ve bir sonuca ulaşırsanız, Dresden nüshasında ikinci, Vatikan nüshasında üçüncü boy olarak yer alan Salur Kazan'un İvi Yağmalandığı Boy'un özel bir yeri vardır. Burada bütün boylarda adları anılan onlarca kahramanın bir bölümü adeta toplu olarak değerlendirilmiş gibidir. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'un sonlarına doğru adları

sıralanan bazı yiğitler özellikleriyle verilmiştir. Bu tasvirlerin kitap boyunca başka boylarda da örnekleri görülmektedir. Bunlardan bazıları oldukça zengin bir şahıs kadrosuna sahipken içlerinde daha zayıf bir şahıs kadrosu olanlar da vardır. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, yiğitler bütün özellikleriyle tanıtılmaktadır ki bu boyu orijinal kılan da bu özelliğidir. Bu özelliğiyle bu boya yaklaşan bir tek boy vardır ki bu boy da dördüncü sırada yer alan Kazan Big Oğlu Uruz Big'ün Tutsak Olduğu Boy'dur (Sakaoğlu, 1998, s. 119-122).

Saim Sakaoğlu'nun belirttiğine göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da ve Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da anlatılan yiğitlerin sayısı dokuz olup, anlatılma sıralarına göre şöyledir: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da: 1) Kara Göne. 2) Delü Dunder. 3) Kara Budak. 4) Şir Şemseddin. 5) Beyrek. 6) Big Yigenek. 7) Aruz Koca. 8) Bügdüz Emen. 9) Alp Eren. Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da: 1) Kara Göne. 2) Delü Tundar. 3) Şir Şemseddin. 4) Beyrek. 5) Big Yigenek. 6) Delü Tundar. 7) Düger. 8) Emen. 9) Aruz. Delü Tundar, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da iki kez anılmıştır (2, 6). Daha kısa olan ikinci anılması, diğer iki anılmasına göre kısa olup sadece bir özelliğini yansıtmaktadır. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da anlatılan yiğitlerden, üçüncü sırada tanıtılan Kara Budak ile dokuzuncu sırada tanıtılan Alp Eren, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da yoktur; buna karşılık Düger/Döger adlı yiğit de Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da yoktur. Delü Tundar iki kez yer aldığı için Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da başka bir eksik görülmemektedir. Yiğitlerden Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'daki Alp Eren ile Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'daki Düger/Döger başka hiçbir boyda görülmemektedir (Sakaoğlu, 1998, s. 123).

Saim Sakaoğlu'nun söylediğine göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da ve Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da anlatılan yiğitlerin boylarda yer alışları, biri dışında sıra takip etmektedir (Ortak olmayan yiğitlerden dolayı sıra numaraları farklıdır): Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da: 1) Kara Göne. 2) Delü Dunder. ... Kara Budak. 4) Şir Şemseddin. 5) Beyrek. 6) Big Yigenek. 7) Aruz Koca. 8) Bügdüz Emen. ... Alp Eren. Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da: 1) Kara Göne. 2) Delü Tundar. 3) Şir Şemseddin. 4) Beyrek. 5) Big Yigenek. 6) Delü Tundar. ... Düger. 8) Aruz Koca. 9) (Bügdüz) Emen. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da ve Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da anlatılan yiğitlerin sıralanmasında sadece, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da yedinci sırada yer alan Aruz Koca'nın, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da dokuzuncu sıraya alınmasıyla

sıralamada bir yer değişikliği olmaktadır. Bu da anlatıcının hafızasından, yazıcının dikkatinden kaynaklanmış olabilir. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'daki dokuz yiğit pek çok özellikleriyle tanıtılmaktadır ki bir yiğidin özelliği öbürlerinde görülmez. Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'daki sekiz yiğidin (Delü Dundar/Tundar iki yerde geçmektedir) ilk beşi Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'dakiler gibi çeşitli özellikleriyle tanıtılırken son üç tanesi sıradan birer özellikleriyle tanıtılmıştır. Bu gibi nedenlerle Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, diğer boylara göre farklı özellikler taşımaktadır (Sakaoğlu, 1998, s. 123-124).

Yine Saim Sakaoğlu'na göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da ve Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da anlatılan yiğitlerden, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'daki dokuz yiğidin 42 özelliğine karşılık Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'daki sekiz yiğit 23 özelliğiyle tanıtılmıştır (Saim Sakaoğlu, Deli Dundar/Tundar'ın iki ayrı sıradaki özelliklerini bir kişiymiş gibi birleştirmeyi uygun bulmuştur). İlkindeki özelliklerden on yedi tanesi Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da da vardır, yani ortaktır. Geri kalan 24 özellik ise sadece Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'daki yiğitlerde görülmektedir. Buna karşılık, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'daki yiğitlerin özelliklerinden beş tanesi de Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'dakilerde yer almaz. Bu farklılıklar şu nedenlere dayanmaktadır. Yiğitler farklı özellikleriyle tanıtılmışlardır. Bazı yiğitler öbür kolda görülmezler. Kara Budak ile Alp Eren, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da yoktur. Düger de Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da yoktur. Bunlardan Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'dakiler uzun uzun tanıtılırken, sadece Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da yer alan bir özelliğiyle tanıtılmıştır. Bunlara bir üçüncü madde olarak şu husus eklenebilir: Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da son dört yiğidin özelliklerinin sayılmasına fazla özen gösterilmemiştir. Günlük hayatta da buna benzer anlatımlar görülmektedir; ilkler daha özenle anlatılırken daha sonrakiler adeta kısaltılarak, özetlenerek veya bazı özellikleri atlanılarak gündeme getirilmektedir (Sakaoğlu, 1998, s. 126-127).

Saim Sakaoğlu'nun burada verdiği bilgiler ve tespitleri değerlidir. Bütün bunlar Salur Kazan'ın ve adı, ailesi, akrabaları çevresinde oluşan boyların Dede Korkut'taki önemini yansıtmaktadır. Dede Korkut'ta, en çok kişinin adının geçtiği, en çok kahramanın tasvirinin yapıldığı anlatılar olarak Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy ve Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy önemli bir yere sahiptir. Zaten bu destanlar Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu ile birlikte Dede Korkut'taki en uzun destanlar arasındadır. Anlatıcı ozanın bu destanları iyi bildiği, özel önem

verdiği, kahramanların tanıtımlarında, tasvirlerinde ayrıntıya girdiği görülmektedir. Bu durum aynı zamanda bu anlatıların türüyle, tarihi yönüyle de ilgilidir. Oysa ki diğer bazı destanlar, özellikle efsane türü baskın, tarihi yönü zayıf olanlar daha kısadır, ozan tarafından hızlı geçilmiş gibidir.

Ümral Kırman, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'daki kişileri şöyle belirtmiştir: Salur Kazan, Kıyan Selcük oğlu Deli Dündar, Kara Göne Oğlu Kara (Deli) Budak, Aruz Koca, Kara Göne, Gaflet Koca oğlu Şir Şemseddin, Bamsı Beyrek, Kazılık Koca Oğlu Yigenek, Burla Hatun, Kırk ince belli kız, Uruz, Kırk yiğit, İhtiyar kadın, Eylik Koca Oğlu Sarı Kulmaş, Karacuk Çoban, Kıyan Gücü, Demir Gücü, Bügdüz Emen, Eylik Koca Oğlu Alp Eren, Kara Tüken Melik, Yayhan Keşiş, Şöklı Melik, Kafirler, Buğacık Melik, Dede Korkut (Kırman, 2004, s. 97-102).

Mehmet Emin Bars'a göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'un hem Oğuzların en önemli beylerinden olan Kazan Bey ile ilgili hem de diğer Oğuz beyleri ile ilgili verdiği bilgiler, bu hikâyeye diğer hikâyeler içerisinde önemli bir yer ayırmıştır (Bars, 2010, s. 56).

Adem Balkaya'nın dile getirdiğine göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da kişi/kahraman adlarıyla birlikte kullanılan sıfatlar diğer hikâyelere göre daha fazla kullanılmıştır. Dede Korkut Kitabı baştan sona dikkatle incelendiğinde, kişi adlarının daima sıfatlarla birlikte kullanıldığı görülmektedir ki bu da eserin içinde barındırdığı bazı özelliklerin göstergesidir. Dede Korkut Kitabı'ndaki kişi/kahraman adlarına getirilen sıfatlar birkaç grupta incelenebilir. Bunlar arasında en dikkat çekici olanı, diğerlerinden daha fazla kullanılan bazı özel sayılardır ki bunlar; üç, yedi, kırk sayılarıdır. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, kişi/kahraman adlarına getirilen sıfatların bir kısmı vücut özelliklerini gösteren sıfatlardır. Tutsak edilmiş ya da kendiliğinden hizmet eden kadınların tasvirinde, nitelikler arasında shevi duygulara fazla yer verilmemiştir. Bu o dönem insanının daha doğru bir ifadeyle Dede Korkut insanının yaşayışı veya kadına bakış açısını göstermektedir. Ancak aynı boyda kafirler kadın ve kızları tutsak edince yaklaşım tarzı olarak bu şekilde davranmamışlardır. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, kafirlerin tasvirlerinin tamamına yakınında *kara*, *karaca* gibi ifadeler kullanılmıştır. Karaya karşılık iyi olarak tasvirde kullanılan renk beyazdır. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, sıfatların bir kısmı sayı bildiren sıfatlardır. Anlatıma dayalı eserlerde dinleyicinin dikkatini toplamak, ilgi çekmek için sayılar veya vücut özellikleri daha fazla abartılır, hatta gerçekleşmemiş, gerçekleşmesi de mümkün görünmeyen olaylara yer verilir. Dede Korkut Kitabı da ilk başlarda anlatıma dayalı olduğu için bu tür nitelendirmelerle karşılaşmak doğaldır. Sayıların abartısı bir yerde kahramanın başarısını da

taçlandırmayı amaçlamaktadır. Örneğin, altı yüz kafire karşı üç yiğit veya kırk yiğit başarılı olabilmektedir (Balkaya, 2011, s. 75-77).

Yine Adem Balkaya'ya göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, kişi/kahraman adlarına getirilen sıfatların bir kısmı akrabalık/aitlik bildiren sıfatlardır. Tamlamaların akrabalık bildiren kısımları kendi aralarında birer belirtili/belirtisiz isim tamlaması durumundadır. Ancak bu isim tamlamaları ismin önüne gelerek sıfat görevi yüklenirler. “*Hangi Salur Kazan?*” sorusuna verilen cevap “*Ulaş oğlu Salur Kazan*” şeklindedir ve sıfattır. Eserde kişi adları kullanılırken, ataları da anılmıştır ki bu onlar için hem bir övünç kaynağıdır (kişi atası ile bilinir) hem de bir yiğit babası sayesinde mal ya da beylik sahibi olur. Evlat beyliğini babadan aldığı için adı anılırken babasının adına da yer verilir. Ayrıca adlara getirilen bu tür sözcük grupları sayesinde kişiler arası akrabalık ve ilgi de tekrarlanmış olur. Dinleyiciler de bu tekrarlar sayesinde kişiler ve olayları tam olarak takip etme şansı bulurlar. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, sıfatların bir kısmı seslenme (ünlem) şeklinde kullanılan sıfatlardır. Burada Dede Korkut'un destansı yanına bir gösterge olan kullanım görülmektedir. Diyaloglar diğer eserlere göre daha tonlu ve vurgulu olup bu kullanım yüksek bir sesi de içermektedir. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, kişi/kahraman adlarına getirilen sıfatların bir kısmı yiğitlik-kahramanlık bildiren sıfatlardır. Kahramanların özellikleri haliyle onları nitelendiren ifadelerin içerisinde kendilerine yer bulmuşlardır. Bir ad kazanmak için epeyce uğraş vermiş bir kişinin adı geçerken bu adı nasıl elde ettiği de verilmelidir ki, bu amaçla yiğitler söylenirken adları ile birlikte birtakım nitelikler de birlikte kullanılır (Balkaya, 2011, s. 78-79).

Ali Akar'ın söylediğine göre Dede Korkut'ta, adların önünde, kişinin özellikle sosyal statüsü ve Oğuz toplumunun ona yüklediği veya yüklemek istediği bir sıfat bulunur. Bu nedenle kahramanlar ya günlük yaşamında toplumun belleğinde yer eden bir olaya bağlı ya da sahip oldukları birtakım değerlerle anılırlar. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, Salur Kazan, on ayrı sıfatla anılmıştır. Salur Kazan, Gürcistan seferine çıktığında ise yanında bulunan yiğitlerin de dikkat çekici sıfatları söylenmiştir ki, bu sıfatlar, onların geçmiş zamanda yaptıkları sıra dışı olan ve toplumun hafızasında bu adla kodlanan hareketlerdir (Akar, 2016, s. 89).

Aysuda Şahin'in dediğine göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'un başkişisi Salur Kazan'dır. Salur Kazan, Oğuz beylerinden hanlar hanı Bayındır Han'ın damadı, Boyu Uzun Burla Hatun'un eşi ve Uruz'un babasıdır. Salur Kazan, metnin başından sonuna kadar değiştirici ve dönüştürücü bir güç olarak hikâyede yer almakta, hikaye onun etrafında şekillenmekte ve derinleşmektedir. Salur Kazan'ın gücü ve Oğuz toplumu içinde nasıl bir kahraman olduğu hikâyenin başında anlatıcı tarafından

okuyucuya aktarılmakta olup, bu yönüyle hikâyede bulunan diğer Oğuz beylerinden ayrılmaktadır. Norm karakterler hikâyede kahramana yardımcı olan ve kahramandan sonra en fazla derinliğe sahip kişilerdir. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da norm karakterler; Karacık Çoban, Boyu Uzun Burla Hatun, Uruz'dur. Başkişi ve onun benimsediği değerler karşısında duran kart karakterler, insanın içtenlik değerlerini tahrip eden karakterler olup, metinde kahramanın karşısında yer alan ve tematik anlamda karşıt gücü oluşturan kişilerdir. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da kart karakterler; kafirler, Şöklü Melik'tir. Fon karakterler, metinde bazen ad bazen de küçük olaylar ile anlatılan, fazla derinliği olmayan karakterlerdir. Ortamın oluşması ve metnin gerçeğe yakın bir şekilde aktarılması için fon karakterler şarttır. Fon karakterler hikâyenin tamamında olmalarına karşın, bazı bölümlerde ortaya çıkıp tekrardan kaybolurlar. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da fon karakterler; kırk ince belli kız, Kıyan Gücü, Demir Gücü, Kıyan Selçük oğlu Deli Dünder, Kara Göne oğlu Kara Budak, Gaflet Koca oğlu Şir Şemseddin, Beyrek, Kazılık Koca Oğlu Bey Yigenek, Aruz Koca, Büğdüz Emen, Alp Eren, Yayhan Keşişoğlu, İç Oğuz ve Dış Oğuz beyleridir (Şahin, 2017, s. 76-87).

Aydoğan Kara'nın çalışmasında belirttiğine göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'daki kahramanlar sayıca oldukça fazladır. Metnin kurgusu içinde bütün bir Oğuz halkının varlığı hissedilebilir. Anlatı evreninde çeşitli simgeler, davranış biçimleri, hiyerarşik yapı, görgü kuralları gibi tüm Oğuz halkını ilgilendiren gönderimler öne çıkarılır. Bu bakımdan hiyerarşik olarak başta Hanlar Hanı Han Bayındır vardır ki, bütün Oğuzların hanı olduğu söylenmektedir ve ülkü değerlerde kişiler düzeyinin zirvesindedir. Ancak Bayındır Han, hikâyede bir figüratif/fon karakterdir, sadece varlığı bilinir. Ondan sonra Salur Kazan gelir, Bayındır Han'ın da güveyi olup alp tipinin iyi bir örneğidir. Yiğitlik, cesaret ve ailesine, evine, yurduna sahip çıkma gibi karakteristik özellikleri onu saygın bir konuma yükseltmektedir. Salur Kazan'ın annesi de ülkü değerlerdedir ancak adı bilinmemektedir. Çünkü onu önemli kılan, adı değil *anne* oluşudur ki kurguya etkisi tamamen anne arketipi üzerinden olmaktadır. Doğrudan etkin bir karakter olmadığı için figüratif/fon karakterdir. Salur Kazan'ın oğlu Uruz ve karısı Boyu Uzun Burla Hatun, hikâyenin dramatik aksiyonunda çok işlevsel karakterlerdir. Uruz'un, annesinin namusunu korumak için canından geçmesi, Burla Hatun'un da oğlundan vazgeçerek kendisinin ve Salur Kazan'ın namusunu koruma yüceliğini göstermesi, bu karakterlerin rolünü, izleksel açıdan önemli kılmakta ve onları kişiler düzleminde ülkü değerlere yükseltmektedir. Ayrıca *kırk ince belli kız* da Burla Hatun'a yardım etmesi yönüyle önemli ancak figüratif/fon karakter durumundaki kişilerdir. Kadınlığın bu üç görünümü, arketipsel bakımdan *anima* ve *Yüce Ananın* karşılıklarıdır. Ülkü değerlere sahip olmakla öne çıkan bu karakterler, ait

oldukları toplumsal ve ailevi düzeyin beklediği şekilde aynı üstün davranışı göstererek toplumun davranış kalıplarını yansıtırlar (Kara, 2020, s. 46).

Aydoğan Kara'nın söylediğine göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, hiyerarşik bakımdan düşük bir konumda olmakla birlikte Oğuzların yaşamında çobanların da önemli bir yeri vardır. Hikâyede, Karaçuk Çoban, Salur Kazan'a sadakatini göstererek mitin sınavından başarıyla geçerek okuyucu gözünde idealleşmiştir. Kazan, savaşa onu da yanına alarak gitmiş ve savaştan sonra çobana *emirahurluk* vermiştir. Karaçuk Çoban, Salur Kazan'ın hemen yanındadır. Çoban, bir norm karakter olarak Kazan'ın yeniden erginlenmesinde büyük rol oynamıştır. Karaçuk Çoban'ın altı yüz kafirle savaşarak ölen kardeşleri Kıyan Güçü ve Demür Güçü, işlevsel açıdan önemli olsalar da birer figüratif/fon karakterdir. Öteki figüratif/fon karakterler olan Oğuz beylerinin birçoğu da adları ve uzun sıfatlarıyla belirtilmiştir. Sıfatları, yaşamlarının özeti gibidir. Dede Korkut ise kurguya sonradan katılır ama erginlenmenin nihai noktasını belirleyen varlığıyla bir *Yüce Birey* arketipidir. Ona bütün Oğuzlar saygı duyup hürmet eder. Alpları fazlaca olan Oğuzların erenlerinin başında gelir, ruh ve gönüş inşacısı bir ozandır. Olumlu birer kimlik taşıyıcısı olan bütün bu kahramanların metnin nihai ufku bakımından bir ontoloji inşasına yönelik çeşitli nitelikleri somutlaştırdığı düşünülebilir. Oğuz halkının bu olumlu özelliklere sahip üyeleri, modern insan için de birer temsil değeri taşımaktadırlar (Kara, 2020, s. 46-47).

Yine Aydoğan Kara'ya göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, karşı değerlerde, kişiler düzlemine dahil olan en önemli karakter Şökli Melik olup belli (tipik) özelliklere sahiptir. O *sası dinli kafirdir*. Salur Kazan'ın evini yağmalaması, Burla Hatun'a şarap sundurmak istemesi, Uruz'u astırmayı düşünmesi gibi davranışları onu tipik bir *kötü adam* yapmıştır, bu yüzden kart karakter durumundadır. Ancak bu karakterin hikayedeki işlevi, Salur Kazan'ın *Yüce Birey* arketipi olarak ortaya konulabilmesini karşıt değer olarak sağlamasıdır. Şökli Melik'in karşı değerlere uygun davranış kalıpları, Kazan'ın ülkü değerlerini gün yüzüne çıkarmaktadır. Şökli Melik karakteri, başkahramanın olumlu kişiliğinin anti-tezini ifade eden ve dolaylı olarak onu olumlu eylemlere sevk eden anlamında bir norm karakterdir. Şökli Melik'in *altı yüz kafir* olarak söylenen adamları da diğer askerleri de genel manzarayı tamamlayan figürlerdir ve karşı değerlere dahildir. Bu karakterler *gölge arketipini* karşılamaktadır. Şökli Melik ve adamları, Salur Kazan'ın ve Oğuz Beyleri'nin bastırılmış, kaba özelliklerinin yansımalarıdır. Bu yüzden de hikâyede Salur Kazan, kendi varoluşunu ve öz bilinç oluşunu fark edip kendi *iç benliğini* ortaya çıkararak *Yüce Birey* olur. Kazan'ın Şökli Melik'i dize getirmesi, simgesel olarak kendi bilinçaltına hâkim olması anlamına gelir. Hikâyede anlatıcı

tarafsız olmadığı veya olamayacağı için genel bir şekilde tüm Oğuz halkı iyi ve güzel olanın öznesidir. Karşı değerlerdeki karakterlerde ise hiçbir şekilde olumlu özellik bulunmaz. Bu yüzden kavramlar düzeyi belirgin bir çizgide iki ayrı özellikler kümesi olarak belirmektedir (Kara, 2020, s. 47).

Tuğba Akkoyun Koç'a göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, metindeki *iyiler* ve *haklılar* Oğuz ve Müslümandırlar; *kötüler* ve *haksızlık yapanlar* sadece kafirdirler, kavmiyet bilgileri verilmemiştir. Çoban'ın sözlerine bakıldığında karşılaştırılan öğelerin milletleri değil, mesleği karşılaştıran öğeler olduğu görülmektedir. Oğuz, Müslüman ve haklı olanlar: Salur Kazan, Karacuk Çoban, Kara Göne, Delü Dundar, Kara Budak, Şer Şemseddin, Beyrek, Beg Yegenek, Aruz Koca, Bügdüz Emen, Alb Evren; Oğuz, Müslüman olmayan ve haksız olanlar: Şöklü Melik, Kara Tekür Melik, Bogacuk Melik'tir. Düşmanlarının adlarının da Türkçe oluşu, düşmanın sadece dininin farklı olduğunu vurgulamaktadır. Hikâyedeki *bizden* kişiler daima baba-kardeş gibi soy bilgisiyle birlikte verilmiştir. Karşılaşılan kişilerin önce aidiyetleri, boyları için yaptıkları verilerek okura/dinleyiciye bir çerçeve oluşturulmuş, bu çerçeve Türk toplumunun kültürel yapısında önemli yere sahip *nesep* ve *kahramanlık* özellikleri üzerine kurulmuştur. Hâkim ideoloji, soyluluk ve bahadırılığı incelemiştir. Verilen coğrafi yer adları da oralarda bulunmuş, mücadele vermiş olmanın veya oraların hakimi olmanın kanıtı olarak kullanılmıştır. Hikâyede kişi adları rastgele seçilmemiştir (Akkoyun Koç, 2020, s. 49-51).

Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'un konusu, bir yurdun düşmanlar tarafından yağmalanması, bir beyin (Salur Kazan) ailesinin, yakınlarının tutsak edilmesi, mal varlığına el konması, daha sonra beyin, diğer beylerle, ordusuyla birlikte, ailesini, yakınlarını kurtarması, mal varlığını geri almasıdır. Türk ve dünya tarihinde benzerleri kimi zaman görülmüş, gerçek veya gerçeğe yakın türden bir konudur. Bu nedenle bu anlatı Dede Korkut'taki en destan özelliklerini gösteren boylardan biridir.

Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Dede Korkut'ta çok kişinin adının geçtiği boylardan biridir. Destanın başkahramanı Salur Kazan'dır. Destanda Karacuk Çoban da başkahraman gibi işlenmiştir. Dede Korkut Destanları içerisinde tarihi olarak en geç dönemde oluşmuş, dolayısıyla tarihi yönü en baskın destanlardan biri olması adı geçen kişi sayısında etkili olmuş olmalıdır. Bu nedenle bünyesine birçok tarihi-destani-efsanevi kişileri de katmıştır. Destanların anlatıcısı ozan, bildiği, Dede Korkut'la ilişkili gördüğü birçok kahramanın, kişinin adını sayarak sahneyi kalabalık göstermek için doldurmuştur. Bu yüzden diğer boylarda geçen, aslında olaylarda etkisi olmayan bazı kişiler de boya dâhil olmuştur. Özellikle bu kişilerin adı, destanın başında ava çıkarken veya destanın sonunda, tek tek klişeler hâlinde özelliklerinin sayıldığı, savaş sırasında geçmektedir.

Destanda önemli rolleri olan kişiler; Salur Kazan, Karacuk Çoban, Burla Hatun, Uruz, Şöklı Melik ve askerleri'dir.

Dede Korkut Destanları içerisinde en fazla kahramanın adının geçtiği boy Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'dur. Bu boyda birçok Dede Korkut kahramanının adı geçmekte, tanıtımı yapılmaktadır. Bu boy Dede Korkut'taki en çok destan özelliklerini taşıyan ve tarihi olarak en son oluşmuş boylardan biri olup, bu nedenle anlatımın tarihi-destani özellikleri daha fazla, mitolojik-efsanevi özellikleri ise daha azdır. Anlatımın türü ve tarihi, coğrafi, kültürel bağları, destanda çok sayıda kişi adının geçmesinde etkili olmuştur.

Dede Korkut'taki bazı sahnelerde birçok Oğuz Beyi'nin adının geçtiği görülür. Bunlardan biri Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'daki Oğuzların ava çıkış sahnesidir. Boyda şöyle demektedir: "*Kazan eydür: <<Üç yüz yigidilen oğlum Uruz menüm evüm üstine tursun>> dedi. Konur atın çekdüirdi, butun bindi. Tepel kasga aygırına Tundar bindi. Gök bedevinin tartdurdi, Kazan Begün karındaşı Kara Göne bindi. Ağ bedevinin çekdüirdi, Bayındır Hanun yagısın basan Şer Şemse'ddin bindi. Barasarun Bayburd hisarından parlayub (uçan) Beyrek boz aygırına bindi. Konur Atlu Kazana keşiş deyen Beg Yegenek tori aygırına bindi. Saya varsam dükense olmaz kalın Oguz begleri bindi, Ala Taga ala leşker ava çıktdi.*" (Tezcan ve Boeschoten, 2001, s. 50-51).

3. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'daki Kişi Adları

Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'daki kişi adları şunlardır: Ağ Melik Çeşme, Ali, Alp Eren, Aruz, Ayşe, Bamsı Beyrek, Bayındır Han, Boğaçuk Melik, Burla Hatun, Bügdüz Emen, Dede Korkut, Deli Dunder, Demir Gücü, Eylik Koca, Fatma, Hasan, Hüseyin, Kapçak Melik, Kara Budak, Karacuk Çoban, Kara Güne, Kara Tekür Melik, Kazılık Koca, Kıyan Gücü, Muhammed, Musa, Parasar, Salur Kazan, Salur Kazan'ın Annesi, Saru Kulmaş, Sofu Sandal Melik, Şir Şemseddin, Şöklı Melik, Ulaş, Uruz, Yayhan Keşiş-oğlu, Yigenek.

Ağ Melik Çeşme: Dede Korkut Kitabı'nda *Ağ-Melik Çeşme* olarak geçmektedir. Adı bir boyda, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da geçer (Gökyay, 1973, s. 319; Ercilasun, 2004, s. 64).

Orhan Şaik Gökyay'a göre Ağ Melik Çeşme, Dede Korkut Kitabı'nda bir yerde, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, Eylek Koca-oğlu Alp Eren'in alkışında geçen düşman beyidir. Alp Eren, Ağ Melik Çeşme'nin kızını nikâhlamıştır (Gökyay, 1973, s. CLXXIX).

Ağ-Melik Çeşme Kızı ifadesinde iki kişi söz konusudur, birisi Ağ-Melik veya Ağ-Melik Çeşme, diğeri de onun kızıdır. Çeşme'nin Ağ-Melik'in adının devamı mı yoksa kızının adı mı olduğu konusu açık değildir.

Ağ-Melik Çeşme Kızı ifadesinden Ağ-Melik'in kızı Çeşme anlamı çıkabileceği gibi, Ağ-Melik Çeşme'nin kızı anlamı da çıkabilir (Eyüboğlu, 2022, s. 8). Dede Korkut'ta kişi adlarında baba adının kullanılması, Bay Bican bey kızı Banu Çiçek, Han kızı boyu uzun Burla Hatun vb., kadınların adlarında da görülmektedir (Amanoğlu, 1999, s. 56-57). Bu bakımdan Ağ-Melik Çeşme Kızı ifadesinde de böyle bir adlandırma şekli kullanılmış olabilir. Dede Korkut'taki Oğuzların düşmanlarının adlarının birçoğunun Türkçe oluşu birçok araştırmacı tarafından dile getirilmiştir.

Ali: Dede Korkut Kitabı'nda *Ali* olarak geçmektedir. Adı, Dede Korkut Kitabı'nın Giriş bölümünde ve Dede Korkut Hikayeleri'nde 2 boyda geçer: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, İç Oğuz Dış Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy (Gökyay, 1973, s. 319).

Orhan Şaik Gökyay'ın eserinde kaydettiğine göre Ali, Ebu Talib'in oğludur. Hz. Muhammed'in amcasının oğlu ve damadıdır. İlk dört halifenin dördüncüsüdür. *Murtaza* (Allahın rızasına ermiş), *Allahın yenilmez arslanı*, *Allahın Arslanı*, *Şah-ı Evliya*, *Şah-ı Velayet*, *Şah-ı Merdan* (İnsanların Sultanı), Ali'nin lakabı, ünvanı veya sıfatı olarak kullanılmaktadır. Dede Korkut'ta, Ali'nin adı üç yerde geçmektedir; birincisi, öteki iki halife gibi kitabın giriş bölümünde, İslam dininin öncüsü ve savaşçısı olarak *Şah-ı Merdan* (İnsanların, yiğitlerin başı) diye nitelenmiştir ki onun hakkında söylenen "*Ali'den başka yiğit, Zülfekar'dan başka kılıç yoktur*" sözüne dayanmaktadır; ikincisi, bir soylamada geçmekte olup, burada yine *Şah-ı Merdan* diye anılan Ali'den çok, onun bindiği Döldül'ün eyeri söz konusudur; üçüncüsü, Vatikan Yazması'nda, sonda, Beyrek'in öldürülmesini anlatan hikâyede, Beyrek için edilen duada geçmektedir ki, burada, adı Dehr veya İnsan olan surenin 21. ayeti söz konusudur. Şiilerin inancına göre yarın Uçmağa gireceklere, Ali sakilik edecektir, onun için Ali'nin bir lakabı da *Kevser sakisidir* ki burada bu inanış görülmektedir. Dede Korkut'ta; Ali için *Şah-ı Merdan* ve *Şir-i Merdan* lakapları kullanılmaktadır. Ali için kullanılan *Şah-ı Merdan* (İnsanların sultanı) ve *Şir-i Yezdan* (Allahın arslanı) lakapları ona şiirler tarafından verilmiştir (Gökyay, 1973, s. 319, CCLXXXI, CCLXXXVI).

Ali, Türk Dünyası'nda sevilen bir kahramandır, ünü Orta Asya'ya kadar yayılmıştır. Kazak-Kırgızların menkıbe ve hikâyelerinde, Şamanizm unsurları çoğunlukla olmakla birlikte, Ali de görülmektedir. Kazak halk şairleri, eski devirlerden kalma destanların kahramanları yerine kimi zaman İslami kahramanları koyarak eski milli destanlarının bir kısmını İslam büyüklerinin menkıbeleri şekline sokmuşlardır. 19. yüzyıldan beri Kazak Türkleri arasında Ali ve Kerbelâ faciasına ait efsanevi hikâyeler yayılmıştır. Bu hikâyelerde Ali, eski Türk masallarındaki kahramanlar gibi yedi gün

uyur, düşmanla yedi gün yedi gece güreş yapar, bazen kadın düşmanla da güreş yapar, onu yener ve evlenir (İnan, 1952, s. 27).

Ali, birçok Müslüman ülkenin halkı tarafından özel bir saygıyla anıldığı gibi aynı zamanda anlatılarda, İslâm öncesi yerel gelenekleri de içine alan çeşitli efsanelerin kahramanıdır. Özellikle Şii inancının yaygın olduğu devlet ve topluluklarda onunla ilgili çok sayıda efsane vardır. Anadolu'da da özellikle Aleviler arasında onunla ilgili efsaneler yaygındır. Anadolu'da yaygın bir Ali kültü vardır. Ali, baş kahraman olarak ortaya çıkar, putperestlere, insan dışı çeşitli varlıklara karşı kahramanca savaşır, çeşitli yerleri fetheder. Anadolu'daki birçok yerin adı onunla ilişkilendirilmiştir (Boratav, 2012, s. 79).

Alp Eren: Dede Korkut Kitabı'nda *Eylik Koca oğlu Alp Eren* olarak geçmektedir. Adı bir boyda, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da geçer (Gökyay, 1973, s. 319).

Bahaeddin Ögel'e göre Topkapı Sarayı'ndaki *Oğuzname*'nin üç satırı, Dede Korkut'ta da söylenmektedir. Destanda, Sarı Sandal adı ile anılan kişi, Dede Korkut'ta Sofi Sandal diye, garip bir okunuşla değiştirilmiştir. Dede Korkut'taki Eylik Koca'nın oğlu, bir yerde Alp-Eren, diğer yerde de Dülük-Evren gibi garip bir okunuşla görülmektedir (Ögel, 1995, s. 49).

Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da (Tezcan ve Boeschoten, 2001, s. 65), Alp Eren'in tanıtımında geçen ifadeler, bu kahramanın eski bir tarihe ait olduğunu göstermektedir. Alp Eren, her bakımdan İslâm'dan önceki Türk tarihine ait bir kahraman olup Orta Asya'daki eski Türk alplarıyla ilişkilidir. *Oğuzname*'deki Etil Alp ile Dede Korkut'taki Alp Eren'in benzerlikleri, Alp Eren'i de Etil Alp gibi eski bir tarihe götürmektedir. Tıpkı Etil Alp gibi, Dede Korkut'taki Alp Eren de eski Türklerin binlerce yıllık destan geleneğinin, kahraman tipinin, akıncı yaşamının, komşu kavimlerle olan mücadelelerinin, Türk-Çin, Türk-İran, Türk-Hint, Türk-Slav, Türk-Cermen, Türk-Roma/Bizans vb. ilişkilerinin destani bir yansımasıdır. Hatta Alp Eren'in adı Tonga Alp Er'i yani Türklerin efsanevi kahramanı Alp Er Tonga'yı (Efrasyab) da anımsatmaktadır. Bu bakımdan Alp Eren'in eski Türk tarihinin, destan geleneğinin bir yansıması olarak binlerce yıllık tarihi süreç içerisinde, dilden dile, kuşaktan kuşağa aktarılarak, birçok kuşakların hafızalarında yaşatılarak, tarihin derinliklerinden süzüle süzüle geldiği anlaşılmaktadır (Eyüboğlu, 2022, s. 9-12).

Aruz: Dede Korkut Kitabı'nda *Aruz, Aruz Koca* olarak geçmektedir. Adı 4 boyda geçer: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy, Basat Tepegöz'ü Öldürdüğü Boy, İç Oğuz Dış Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy (Gökyay, 1973, s. 319; Ercilasun, 2004, s. 63).

Viktor Maksimoviç Jirmunskiy'in yazdığına göre Aruz Koca, İç Oğuz Dış Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy'da önemli bir rol oynamaktadır. O, hileyle Kazan Beg'in yardımcısı olduğu için Beyrek'i öldürmüş, fakat kendisi de Kazan tarafından öldürülmüştü. Aruz'un tarihi bir kişi olması mümkündür, kendisi en eski destan ananesindeki dev kahramanlara has bir dış görünüştedir. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'daki Aruz Koca'nın tasvirine benzer mubalağalı tasvirler Orta-Asya Türkleri'nin kahramanlık destanlarındaki en eski ifade tarzına mahsus olup, bunlar, Özbeklerin Alpamiş Destanı'nda ve Kırgızların Manas Destanı'nda daha ziyade düşman kahramanlarının, korkunç devlerin tasvirlerinde görülmektedir (Jirmunskiy, 1961, s. 625).

Fuzuli Bayat'ın dediğine göre, tarihi kaynaklara göre kengeş beyleri orduda Kocalar adıyla ayrı bir teşkilat oluşturuyorlardı ki Dede Korkut'ta buna işaret eden yerler vardır. Dede Korkut Boyları'nda, beylerbeyi Salur Kazan'ın topladığı aksakallar şurasına, unvanına ve sosyal durumuna göre Aruz Koca başçılık yapıyordu. Aruz Koca, *koca* unvanını taşıyordu, Taş Oğuzların başkanıydı, divanda Kazan Bey'in solunda yer alıyordu (Bayat, 2000, s. 71).

Aruz Koca, Salur Kazan'ın dayısı, Kıyan Selçuk ve Basat'ın babasıdır. Salur Kazan'ın dayısı Aruz'un adı, Efrasyab'ın oğlu Arız ve Salur Kazan'ın oğlu Uruz'un adı ile oldukça benzerdir. Bu nedenle tarihi süreç içerisinde Oğuznamelerde ve rivayetlerde bazı karışıklıklar, bu karakterlerin hatıraları arasında bazı karışmalar olmuş olabilir. Dede Korkut'taki Aruz tipinde birkaç tarihi tabaka vardır; Oğuznamelerde Aruz'un Afrasyab'ın oğlu Arız'a benzetilmesinde görülen, Milattan Önceki yüzyıllara uzanan bir alt tabaka; 6.-7. yüzyıllara ve 7.-8. yüzyıllara dayanan bir alt tabaka vardır (Eyüboğlu, 2019, s. 185-186).

Aruz, Dede Korkut'taki önemli kahramanlardan biri, idari yapılanmada Dış Oğuzların başındaki kişidir. Dede Korkut'ta birçok boyda olumlu anlamda işlenmiş olsa da son boyda olumsuz olarak ele alınmış, İç Oğuz-Dış Oğuz savaşında önemli bir rolü olmuştur. Aruz'un tasviri devlere benzemektedir, Dede Korkut'ta Tepegöz'ün Aruz'a bağlanması da dikkat çekicidir. Bu açıdan Dede Korkut'ta farklı bir yerde durmaktadır.

Ayşe: Dede Korkut Kitabı'nda Ayşe olarak geçmektedir. Adı, Dede Korkut Kitabı'nın Giriş bölümünde ve Dede Korkut Hikayeleri'nde bir boyda, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da geçer (Gökyay, 1973, s. 319).

Bamsı Beyrek/Beyrek: Dede Korkut Kitabı'nda *Bamsı*, *Bamsı Beyrek*, *Beyrek*, *Beyrek Han*, *Boz Oğlan*, *Han Beyrek*, *Kam Büre Beg-oğlu Bamsı Begrek* olarak geçmektedir. Türkmen varyantında Bamsı, *Bamsı Birek*, *Bamsım Birek*, *Birek* olarak geçmektedir. Dede Korkut Kitabı'nda adı

7 boyda geçer: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy, Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Boyu, Begil Oğlu Emren'in Boyu, Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boy, İç Oğuz Dış Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy. Türkmen varyantında adı bir boyda, Bamsım Birek'de geçer (Gökyay, 1973, s. 320-326; Erdem, 1998, s. 793; Ercilasun, 2004, s. 62).

Orhan Şaik Gökyay'a göre Bamsı Beyrek, Türk folklorunun en yaygın hikâyesi veya destanıdır. Beyrek, Dede Korkut Kitabı'nda, "*Parasarun Bayburt hisarından parlayıp uçan, ap-alaca gerdeğine karşı gelen, yedi kızın umudu, kalın Oğuz imrenesi, Kazan Beyin inağı, boz-aygırlı Beyrek*" diye nitelenmiştir. Bey-oğlu olan Beyrek'in yayını kendisinden başkası çekemez. Kazan Bey'in emektarı, inağı ve Kara Budak'ın musahibidir. Bayburt Hisarı'na yapılan saldırıda, Yeğenek'le birlikte düşmanın sancağını, tuğunu kılıçlayıp yere salmıştır. Kardeşinden üstün saydığı, başına beraber tuttuğu bir boz-aygırı vardır. Yedi kız kardeşini, kazanılan savaşın sonunda yedi yiğide vermiş, düğünleri beraber olmuştur (Gökyay, 1973, s. CXLVI-CL).

Faruk Sümer'e göre, Beyrek, Kazan'ın inakıydı, İç Oğuz'dandır. Beyrek, çok yakışıklı bir gençti, bu yüzden çok defa peçe ile gezerdi. Yakışıklılığı ve iyi ahlakıyla "*kalın Oğuz'un imrenesi*" lakabını almıştı. Beyrek hakkında, "*ap alaca gerdeğine karşı gelen, yedi kızın umudu*" denmektedir (Sümer, 1972, s. 400).

Ülkü Eliuz'un dile getirdiğine göre Türk anlatılarında, tip yaratma geleneğinde en iyi ve en mükemmel örneklerden biri Bamsı Beyrek'tir. Bamsı Beyrek; mertlik ve kahramanlık sembolüdür, ruhsal ve fiziksel açıdan üstün özelliklere sahiptir; güç, azamet, yenilmezlik gibi ideallerin sunumunda bir vasıta (Eliuz, 2001, s. 68).

Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu'nda, Beyrek, çok sayıda ortamlardan geçerek erginlenmekte ve kahraman olmaktadır. Bütün bu ortamlar Beyrek'in büyük bir kahraman olduğuna vurgu yapmaktadır. Dede Korkut Destanları içerisindeki en uzun ve en ayrıntılı destan olan Bamsı Beyrek Boyu'na bu açıdan bakıldığında, Dede Korkut'ta Bamsı Beyrek'in özel bir yeri vardır. Bamsı Beyrek, Salur Kazan'la birlikte Dede Korkut'un başkahramanlarından biridir. "*Bamsı Beyrek, kahramanlar kahramanı, alplar alpıdır.*" (Eyüboğlu, 2022b, s. 178).

Bayındır Han: Dede Korkut Kitabı'nda (Dresden ve Vatikan nüshaları) *Bayındır Han, Han Bayındırlar, Han Bayındır, Hanlar Hanı Bayındır Han, Hanlar Hanı Han Bayındır, Kam Gan-oğlu Han Bayındır* olarak geçmektedir. Türkmen (Türkmen Halk Nüshası) varyantında *Bayandar Han, Bayandır Han* olarak geçmektedir. Dede Korkut Kitabı'nda adı 9 boyda geçer: Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu, Salur Kazan'ın Evi

Yağmalandığı Boy, Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy, Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyu, Basat Tepegöz'ü Öldürdüğü Boy, Begil Oğlu Emren'in Boyu, Uşun Koca Oğlu Segrek Boyu, Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boy. Türkmen varyantında adı 7 boyda geçer: İza Berilediren Nesilsiz, Bamsım Birek, Imra, Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi, Oğuzların Melallaşmakı, İğdir, Gorkutın Gabrı Kazılığı-II (Gökyay, 1973, s. 320-324; Erdem, 1998, s. 794; Ercilasun, 2004, s. 61). Türkmen Sahra el yazmasında, soylamalarda ve Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürdüğü Boy'da Bayındır Han'ın adı geçmektedir (Ekici, 2019, s. 174-175, 178, 200-204).

Muharrem Ergin'in söylediğine göre Dede Korkut'ta, bütün beylerin kendisine tabi oldukları han; genel olarak *hanlar hanı* diye gösterilen, Begil Oğlu Emren'in Boyu'nda *padişah* olarak nitelendirilen, Kam Gan oğlu Bayındır Han'dır. Oğuz ülkesinin hükümdarı olan Bayındır Han, genel olarak arka plandadır, hikâyelerin hiçbirinde kahraman olarak görünmez. Bayındır Han'ın hikâyelerdeki rolü; beylere akın izni vermek, gerektiği zaman beyleri büyük divanına toplamak ve yılda bir kez büyük bir ziyafet vermektir. Boğaç ve Tepegöz boylarında sahnede biraz görünse de rolü seyirci olmaktan öteye gitmez (Ergin, 1989, s. 23).

Ülkü Eliuz'un belirttiğine göre Dede Korkut'ta, Bayındır Han; Oğuz ilindeki sosyal yapının mimarıdır; Oğuz ilinin mükemmel temsilcisidir; toplumun ideal insan tipinin temsilcisi olarak güç ve kudretin temsilcisidir; verdiği şölenler ile sosyal birliği korumak ve sosyal düzeni sağlamak istemektedir; yönetici/kağan konumundaki insan olarak, hak ve adalet anlayışı sağlam, ahlaki yönden güçlü, cesur, kararlı, birleştirici, istikrarlıdır ve idari mekanizmayı, devlet gücünü temsil etmekte, hükmetmekte, töreyi ve kanunları uygulamaktadır; otoritenin, siyasi ve askeri birliğin, sosyal organizasyonun odak noktasıdır (Eliuz, 2001, s. 79).

Aydoğan Kara'nın belirttiğine göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da hiyerarşik olarak başta Bayındır Han gelmektedir; bütün Oğuzların hanı olduğu söylenmektedir, ülkü değerler bakımından kişiler düzeyinin zirvesindedir ancak hikâyede bir figüratif/fon karakter olarak geçmektedir, sadece varlığı bilinmektedir (Kara, 2020, s. 46).

Dede Korkut Kitabı'nda Bayındır Han'ın tarihi ve sembolik kişiliği baskın, efsanevi-mitolojik kökleri zayıftır. Ancak bunda destanda fazla bir işlevi olmamasının da payı büyüktür. Dede Korkut Kitabı'nda, Oğuzlar'daki bir iç mücadele ve ayaklanmanın bir yansıması olan Begil Oğlu Emren'in Boyu'nda Bayındır Han'ın tarihi kökleri, yöneticilik niteliği kısmen belirgindir. Dede Korkut Kitabı'nda diğer destanlarda ise Bayındır Han'ın işlevi daha ziyade sembolik yöneticiliktir. Hatta çoğu destana da Bayındır Han tipinin dahil olması sonraki dönemlerde olmuştur. Oğuz Kağan'ın

hükümdarlık hatıraları da kısmen Dede Korkut'ta Bayındır Han tipine yansımıştır. Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu, Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyu ve özellikle Basat Tepegöz'ü Öldürdüğü Boy gibi mitolojik kökleri baskın destanlarda Bayındır Han'ın görülmesi ve kısmen aktifleşmesi de Bayındır Han'ın efsanevi-mitolojik köklerinin bir yansıması olabilir (Eyüboğlu, 2022c, s. 308-309).

Boğaçuk Melik: Dede Korkut Kitabı'nda *Boğaçuk Melik* olarak geçmektedir. Adı 2 boyda geçer: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy (Ercilasun, 2004, s. 64).

Necati Demir'in dile getirdiğine göre *Boğaçuk*, Türkçe bir sözcüktür. Melik de Türkçe de sık kullanılan bir sözcüktür. Dede Korkut Hikâyeleri'nde Boğacuk Melik'in adı iki boyda geçmektedir. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, Oğuz Beyleri'nin Kazan'ın ev ahalisini kurtarmaya geldiklerinde karşılıklarına çıkmıştır. Şöklı Melik'in beylerindedir. Bu mücadele sırasında Oğuz Beylerinden Kara Göne oğlu Delü Burak ile karşılaşmıştır. Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da da adı geçmektedir. Uruz, düşmanla girdiği bir mücadelede tutsak düşmüştür. Kazan Han, Kara Dervend'de oğlunu bulmuş ve oğlunu kurtarmak için vuruşmuş, bu sırada Oğuz beyleri yetişmiştir. Bu mücadele sırasında Kara Budak ile Boğacuk Melik karşılaşmıştır (Demir, 2016, s. 438-439).

Boğacuk Melik'in adındaki *cuk* küçültme eki olup, düşman beyi olduğu için *Boğacuk* denilmiştir ki gerçek adı *Boğa* olmalıdır (Eyüboğlu, 2019, s. 290).

Eski Türklerde Boğa/Baga adı yaygın olarak kullanılmıştır. Bu bakımdan Boğacuk Melik de aslında Türk boylarından bir düşman beyi olmalıdır. Yani aslında burada Türk toplulukları arasındaki bir mücadele söz konusudur ki, Türk tarihinde birçok örneği vardır.

Burla Hatun: Dede Korkut Kitabı'nda *Burla Hatun* olarak geçmektedir. Türkmen varyantında *Burla Kelin* olarak geçmektedir. Dede Korkut Kitabı'nda adı 3 boyda geçer: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy. Türkmen varyantında adı bir boyda, Bamsım Birek'de geçer (Gökyay, 1973, s. 321; Erdem, 1998, s. 795; Ercilasun, 2004, s. 63).

Orhan Şaik Gökyay'ın eserinde yazdığına göre, Burla Hatun, Dede Korkut Kitabı'nda, "*ağca-yüzlü, Kazan beyin han kızı halali, boyu-uzun Burla Hatun*" diye nitelenmiştir. Yanında hep kırk ince belli kız vardır. Kazılık kara aygıra binmektedir. Bozkır destanlarındaki öteki kahraman hatunlar gibi, Burla Hatun da savaş kahramanlıklarıyla tanınmıştır. Salur

Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, Şökli Melik'in tutsaklığında, namusunu korumak için oğlunun öldürülmesine razı olmak zorunda kalması büyük bir kahramanlık örneğiydi. Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da, kırk kızın başında, eri Kazan Bey'in arkasından o da oğlunu düşmanın elinden kurtarmaya gitmiş, Oğuz beylerinin savaşlarına katılmış ve düşmanın kara tuğunu kılıçlayup yere çalmıştı (Gökyay, 1973, s. CLXXXIII-CLXXXIV).

Kamran Aliyev'in kaydettiğine göre Oğuz hanımlarının tasvirinde göze çarpan ciddi derecede farklılıklar vardır. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy ve Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da, Burla Hatun, Bayındır Han'ın kızı ve Kazan Han'ın hanımı olarak Oğuz toplumunda önemli bir statüye sahip olduğundan, destanın anlatıcısı oldukça dikkatli olarak adını birçok yerde hep aynı şekilde, "*Boyu uzun Burla Hatun*" olarak anmaya özen göstermiştir. *Boyu uzun* ifadesinin aliterasyon oluşturma işlevi meselenin görünen kısmı olup, gerçekte *yüce boy* anlamına gelen *boyu uzun* ifadesi, Kazan Han'ın hanımı ve Bayındır Han'ın kızı Burla Hatun'un toplumdaki statüsünü onaylamaktadır (Aliyev, 2018, s. 46-49).

Didem Genç'in çalışmasında dediğine göre Türkmen Sahra el yazmasında, Soylama 17'de, nüsha içerisinde *Salur Kazan'ın Yedi başlı Ejderhayı öldürmesi* hikâyesine gönderme yapılmıştır. Soylama boyunca Kazan Han ve yiğitlikleri aktarılmıştır. Soylamada *Burla Hatun* adı geçmektedir. "... *Padişah kızı, Boyu Uzun Burla Hatun'u / Ödül olarak kazanan Kazan idim...*" ifadesinde, Bayındır Han'dan da padişah olarak söz edilmektedir. Kazan Han'ın Padişah vekili olduğu da belirtilmiştir (Genç, 2020, s. 95).

Eski Türklerde *Han'ın/Kagan'ın eşi Katun* (Hatun) unvanını taşırdı. Bu unvan bütün kadınları kapsayacak şekilde anlam genişlemesine uğramıştır ve günümüzde *Hatun, Kadın* şekillerinde kullanılmaktadır. Bu bakımdan *Burla Hatun*'un eski Türklerdeki hükümdar/han eşinin (katun/hatun/kraliçe) destani yansıması olduğu anlaşılmaktadır.

Burla Hatun'un *Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy*'da, özellikle de düşmana tutsakken önemli bir rolü olmuştur. Düşmanlar Kazan'a zarar vermek için *Burla Hatun*'a kadeh sundurmak istediklerinde, boydaki en dramatik sahnelerden birinde, oğlu Uruz ile birlikte cesurca davranmışlar, sonra kurtulmuşlardır.

Bügdüz Emen: Dede Korkut Kitabı'nda *Bin Bügdüz Başları Emen, Bügdüz Emen, Emen* olarak geçmektedir. Adı 5 boyda geçer: *Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy, Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyu, Basat Tepegöz'ü Öldürdüğü Boy, İç Oğuz Dış Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy* (Gökyay, 1973, s. 321; Ercilasun, 2004, s. 62).

Faruk Sümer'in belirttiğine göre Dede Korkut'ta, Büğdüz Emen, Boz-Ok kolundan gösterilmektedir. Oysa ki Oğuzlar'ın Büğdüz boyu Üç-Ok kolundan bir boydu. Hikayelerde Büğdüz Emen, Boz-Oklar'da Uruz Koca'dan sonra gelen en nüfuzlu beğ gibi görünmektedir. Lakabı *bıyığı kanlıdır*. Büğdüz Emen, Yigenek'in dayısıdır. Peygamber'in yüzünü gören, Oğuz beğinin yalnız olduğu söylenmektedir. Uruz ile Kazan arasındaki düşmanlık ve mücadelede Büğdüz Emen'in de adı geçmektedir (Sümer, 1972, s. 400).

Viktor Maksimoviç Jirmunskiy'e göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da Büğdüz Emen için "*hiddetlendiği zaman bıyıklarından kan fışkırdı*" denmiştir ki, bu destani niteliği, Azeri Türklerindeki destan kahramanı Köroğlu için de söylenmektedir; Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyu'nda Emen, Yegenek'in hocasıdır ve altı defa onun babası Kazılık Koca'yı tutsaklıktan kurtarmaya teşebbüs etmiş ancak kurtarmayı başaramamıştır; Basat Tepegöz'ü Öldürdüğü Boy'da Aruz gibi Emen de Tepegöz'ü yenememiştir; Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy ve Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da Oğuz Beyleri'nin Şükli'nin ordusuna karşı açtıkları sefere katılmıştır; İç Oğuz Dış Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy'da Dış Oğuzlar'ın Kazan'a karşı çıkardıkları ayaklanmaya katılmıştır (Jirmunskiy, 1961, s. 626).

Dede Korkut/Korkut Ata/Korkut: Dede Korkut Kitabı'nda *Dede, Dedecüğü, Dede Korkut, Dedem, Dedem Korkut, Dede Sultan, Korkut Ata* olarak geçmektedir. Türkmen varyantında *Atam Gorkut, Gorkut, Gorkut Ata* olarak geçmektedir. Dede Korkut Kitabı'nda adı tüm boylarda, 12 boyun tamamında geçer: Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy, Duha Koca Oğlu Deli Dumlul Boyu, Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Boyu, Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyu, Basat Tepegöz'ü Öldürdüğü Boy, Begil Oğlu Emren'in Boyu, Uşun Koca Oğlu Segrek Boyu, Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boy, İç Oğuz Dış Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy. Adı ayrıca Dede Korkut Kitabı'nın Giriş bölümünde de geçer. Türkmen varyantında adı 9 boyda geçer: Iza Berilediren Nesilsiz, Törelî Beğ, Bamsım Birek, Imra, Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi, Oğuzların Melallaşmakı, İğdir, Gorkutın Gabrı Kazılığı-I, Gorkutın Gabrı Kazılığı-II (Gökyay, 1973, s. 321; Erdem, 1998, s. 797-798; Ercilasun, 2004, s. 61).

Zeki Velidi Togan'ın eserinde kaydettiğine göre Dede Korkut, bir taraftan Türkistan'ın Kazıgurt bölgesinde ve Sırderya boylarında, bir taraftan da *Semek-i Ayyar* kıssasında Hint sınırında yaşayan bir hâkim ve diplomat bey olarak görünmektedir (Togan, 1982, s. 124).

Orhan Şaik Gökyay'ın eserinde yazdığına göre Dede Korkut, birçok sıfatları kendisinde toplamış bir kişidir. Göçebelerin kutsallaştırdığı Oğuz Aksakalı Dede Korkut, bozkır yaşamının geleneklerini, tarihin eski devirlerine kadar uzanan askerlik törelerini çok iyi bilir, kabile teşkilatını korur. Halkın atası, kabilenin reisi, bilgin, güçlü bir ulus ozanı ve hakim olarak Dede Korkut'un tasviri Dede Korkut Kitabı'nın başından sonuna kadar tekrarlanır. Zor durumlarda hanlar ona danışırlar, hanlara ve kabileye öğütler verir, yol gösterir, sorunları çözer. Sözleri saygıyla yerine getirilen bir müşavir olarak bilinir, kerametler sahibi bir kişidir. *Oğuznamede* hanların yanında adı geçen birkaç akıllı ve hakim vezirden biridir. Türklerin hikmet ve musiki piri sayılır. Bir halk hakimi ve şamandır. Sözde ve şiirde üstündür, büyü yapmakta, kerametler göstermekte, gayıptan, geçmişten ve gelecekte haberler vermektedir. Hakem olduğu zaman adaleti, kamlık ve baksılıkta yeteneği ile gerek zamanında, gerekse sonradan Türklerin gönüllerinde yer etmiş ve onların üzerinde sonsuz bir nüfuz sahibi olmuştur. Hem halk hikmetlerinin bir hazinesi, hem de bu hazinenin bekçisidir (Gökyay, 1973, s. CXXVI-CXXXIII).

Dede Korkut / Korkut Ata / Korkut, insanları iyiye ve güzele yönlendirmiş, bilgece öğütler vermiş, hanlara danışmanlık yapmış, hastaları tedavi etmiş, çevresindekileri güçlü dili ve müziğiyle etkilemiş, insanlara umut vermiştir. Bu yüzden Türk milleti, onu dilden dile, gönülden gönüle, kuşaktan kuşağa yaşatmıştır. Dede Korkut Destanları bize eski Türklerin, atalarımızın yaşamını anlatır; atalarımızın dili, destani-hikayevi-efsanevi tarihi, kültürü, değerleri, inanışları, giyim kuşamı, davranışları, gelenek ve görenekleri, ekonomik yaşamları, yönetim şekilleri, yaşadıkları coğrafya, yaşamlarında yeri olan hayvanlar ve bitkiler vb. birçok konu hakkında değerli bilgiler verir; Dede Korkut / Korkut Ata / Korkut, destanların anlatıcısı, atalarımıza dair bütün bu değerli bilgilerin bize ulaşmasında ve ulaştırılmasında büyük bir emeği ve katkısı olan, tarihi, destani, hikâyevi, efsanevi, mitolojik, bilge bir kişidir, Türklerin atasıdır, atamızdır (Eyüboğlu, 2019, s. 500-501).

Dede Korkut, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'un sonunda boy boylayıp soy soylamış, dua etmiştir.

Deli Dundar: Dede Korkut Kitabı'nda *Deli Dundar*, *Delü Dundar*, *Dundar*, *Kıyan Selçük-oğlu Delü Dundar* olarak geçmektedir. Adı 4 boyda geçer: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy, Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyu (Gökyay, 1973, s. 322, 327; Ercilasun, 2004, s. 63).

Viktor Maksimoviç Jirmunskiy'e göre *Deli Dundaz* (Yiğit Dundaz)'a dair yararlılıklardan hakkındaki menkıbelerin varlığı keşfedilebilir. Yiğit

Dundaz'ın Derbent Boğazı'ndaki demir kapılar ile olan ilgisi, en azından, destanda anlatılan yararlıklarının bazı safhalarının Oğuzlar'ın daha sonraki Yakın Doğu tarihi yaşamına ait olduğunu göstermektedir. Düşman kralı Şükli'nin ordusuna karşı yapılan iki savaşta Dış Oğuzlar'ın başında bulunan yiğit, Deli Dundaz daima sağ kanatta, boydaşı, genç Kara Budag (Kara Budak) ise sol kanatta çarpışıyordu. Bu iki kahramanın bu savaşlardaki yararlılıkları birbirine paralel görünmektedir. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy ve Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da Deli Dundaz, iki savaşta kafirlerin kralı Kara Tüken'i öldürürken, Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu'nda bir savaşta ise Kara Budag, Bayburt surları önünde Kara Tekfur'u atından yere yıkıp öldürmüştü. Bahadır Dundaz, Aruz'un torunu olup Dış Oğuz beyidir. Ancak İç Oğuz Dış Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy'da, Aruz Koca'nın önderliği altında yapılan Dış Oğuz ayaklanmasına, Aruz'un oğlu Bisat (Basat)'ın aksine, Kıyan Selçuk ve oğlunun katıldıklarına dair bir kayıt yoktur. Destandaki ayaklanmanın tarihi karakteri göz önünde bulundurulursa, her iki kahramanın daha sonra ortaya çıktığı düşünülebilir ve buna delil olarak, Dundaz'ın Derbent ile olan ilgisinin yanında, olasıdır ki, 11.-13. yüzyıllar arasında hüküm süren Selçuklu Hanedanı ile ilgili Kıyan-Selçuk adı da gösterilebilir (Jirmunskiy, 1961, s. 624-625).

Faruk Sümer'in eserinde belirttiğine göre Dede Korkut'ta, Uruz Koca'dan sonra Boz-Oklar'ın başında torunu Kıyan Selçuk oğlu Deli Dünder vardı. Delü Dünder, orunda, bazen Kazan'ı takiben ikinci, bazen de Kazan'ın kardeşi Kara Güne'den sonra üçüncü sırada anılmıştır. Delü Dünder için söylenen: "*bir savaşta üç kez Kazan'ı attan yıkan*" ifadesi, Üç-Ok, Boz-Ok mücadelesine işaret etse gerektir. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, Boz-Oklar'ın başı Uruz Koca değil torunu Kıyan Selçuk oğlu Deli Dünder'dir. Öteki boylarda da daima Deli Dünder'in adı geçmektedir (Sümer, 1972, s. 390, 400).

Ali Duymaz'ın dile getirdiğine göre Dede Korkut'ta, Aruz Koca'nın torunu, Kıyan Selçuk'un oğlu Delü Tunder ile Eylük Koca oğlu Dölek Evren gibi kişiler, adlarına müstakil hikayeler bulunmayan ama alplikleri belirtilen Oğuz gençleridir (Duymaz, 2000, s. 121).

Deli Dünder Dede Korkut'taki önemli kişilerden biridir. Kimi zaman Dış Oğuzların başında Deli Dünder'in görülmesi de bunun bir yansımasıdır. Dede Korkut anlatılarının çoğunlukla İç Oğuz odaklı olmasının da etkisiyle olsa gerek, Deli Dünder destanda geniş bir şekilde ele alınmamıştır. Dede Korkut'taki mevkisinden de yola çıkarak, Deli Dünder'in da kendine ait henüz bilinmeyen bir destanı olabilir. Deli Dünder ile Kara Budak'ın adlarının aynı destanlarda geçiyor oluşu, bu destanların tarihi süreç içerisinde aynı Türk boyları tarafından taşındığını ve/veya aynı ozandan

derlenerek Dede Korkut Kitabı'na geçirilmiş olduğunu gösterebilir. Dede Korkut Kişileri bakımından bazı destanlar büyük ortaklıklar göstermektedir.

Demir Gücü: Dede Korkut Kitabı'nda *Demür Gücü* olarak geçmektedir. Adı bir boyda, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da geçer (Gökyay, 1973, s. 322; Ercilasun, 2004, s. 64).

Orhan Şaik Gökyay'a göre Kıyan Gücü, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'un önemli kahramanlardan biri olan Karacuk Çoban'ın iki kardeşinden biriydi. Karacuk Çoban'ın düşmanla yaptığı savaşta ölmüştür (Gökyay, 1973, s. CLXVII).

Faruk Sümer'in yazdığına göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, Kazan'ın, Karaçuk adlı çobanı yani Karacuk Çoban, Şöklı Melik'in baskınında beyinin sürüsünü düşmana karşı fedakârca korumuş, kardeşleri Kaban Güci ve Demür Güci bu uğurda ölmüştü. Sonra da Karacuk Çoban, Kazan'ın Şöklı Melik'e karşı savaşında yiğitlik göstermiş, bunların armağanı olarak Kazan'ın imrahoru olmuştu (Sümer, 1959, s. 418).

Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, birçok yerde Karacuk Çoban'ın çoban olduğu belirtilmesine karşın, kardeşleri Kıyan Gücü ve Demir Gücü'nün de bir çoban olduğu açıkça belirtilmemiştir. Ancak Kıyan Gücü ve Demir Gücü'nün Karacuk Çoban'ın yanında olmaları, Karacuk Çoban'a düşmana karşı hazırlanma konusunda yardım etmeleri, aslında onların da çoban olduğunu akla getirmektedir. Boyda çoban adıyla sadece Karacuk Çoban ön plana çıkarıldığından ve Salur Kazan ile birlikte Karacuk Çoban'ın fiili olarak başkahraman konumunda bulunması nedeniyle, Kıyan Gücü ve Demir Gücü'nün çobanlığı geri plana itilmiş, böylece çobanların ulusu olarak Karacuk Çoban idealleştirilmiştir. Bu idealleştirme, Dede Korkut'taki bey oğullarının beyin tek oğlu olması idealleştirilmesi ile uyumludur. Bu bakımdan Kıyan Gücü ve Demir Gücü'nün de çoban oldukları, Karacuk Çoban'ın sahip olduğu birçok özelliğe sahip oldukları düşünülebilir (Eyüboğlu, 2022d, s. 50).

Eylik Koca: Dede Korkut Kitabı'nda *Eylik Koca* olarak geçmektedir. Adı 3 boyda geçer: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyu, Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boy. Hikayelerde üç kahramanın babasının adı olarak geçer, bu kahramanlar; Kulmaş, Alp Eren, Dönebilmez Dölek Evren'dir (Gökyay, 1973, s. 17, 29, 100, 142, 323).

Orhan Şaik Gökyay'ın dile getirdiğine göre Alp Eren'in babası *Eylek*'in bir kabile adı mı, yoksa bir kişi adı mı olduğu açık değildir. İlek veya İlak, ya da İlig diye okunan bu sözcük, hükümdar ve prens anlamında Uygurlarda kullanılmıştır ve hükümdarlara ve hükümdar soyundan gelen beylere verilen yüksek bir unvandı ve han unvanından daha aşağıydı. Bu

unvan, *il* sözünden türemiştir, *illi* yani devlete sahip ve hâkim olan kimse demektir. Eylek veya İlek, Türkistan'da güzelleriyle ünlü bir kent ve o kentin başkanına verilen bir addır, derecesi Turan hanlarından aşağıdır (Ferheng-i Ziya) (Gökyay, 1973, s. CLX-CLXI).

Fatma: Dede Korkut Kitabı'nda *Fatma* olarak geçmektedir. Adı, Dede Korkut Kitabı'nın Giriş bölümünde ve Dede Korkut Hikayeleri'nde bir boyda, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da geçer (Gökyay, 1973, s. 323).

Hasan: Dede Korkut Kitabı'nda *Hasan* olarak geçmektedir. Adı, Dede Korkut Kitabı'nın Giriş bölümünde ve Dede Korkut Hikayeleri'nde bir boyda, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da geçer (Gökyay, 1973, s. 324).

Hüseyin: Dede Korkut Kitabı'nda *Hüseyin* olarak geçmektedir. Adı, Dede Korkut Kitabı'nın Giriş bölümünde ve Dede Korkut Hikayeleri'nde bir boyda, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da geçer (Gökyay, 1973, s. 324).

Kapçak Melik: Dede Korkut Kitabı'nda *Kapçak Melik* olarak geçmektedir. Adı 2 boyda geçer: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy (Gökyay, 1973, s. 326).

Faruk Sümer'in belirttiğine göre Kıpçak Melik, tıpkı Selçuklu Devleti'nin isim babası Selçuk'un babası Dukak gibi, *demir yaylı* lakabını taşımaktadır. Olaylarda bir rolü yoktur. Yalnızca Kazan Beğ'in yeğeni ve güveyisi Kara Budak'ın ona kan kusturduğu söylenmiştir. *Kıpçak* adının bu beyin mensup bulunduğu eli ifade ettiği açıktır (Sümer, 1972, s. 386).

Kıpçaklar, Kazakların oluşumundaki en büyük unsurlardan biridir. Kıpçaklar ayrıca, diğer Türk dilli halkların etnogenezinde de önemli bir rol oynamıştır ve bugünkü Özbek, Karakalpak, Kırgız, Başkurt, Türkmen, Altaylılar ve diğerlerinin bünyesine önemli bir etnik unsur olarak katılmışlardır (Ahincanov, 2009, s. 10). Kimek-Kıpçakların bir kısmı Oğuzlar'a da katılmıştır. Anadolu/Türkiye Türkleri'nin büyük bir kısmı Oğuzlar'dan gelmekle birlikte, bir kısmı Kıpçaklar'dan gelmektedir.

Kara Budak: Dede Korkut Kitabı'nda *Budağ, Deli Budak, Delü Budak, Kara Budağ, Kara Budak, Kara Güne-oğlu Budak* olarak geçmektedir. Türkmenistan varyantında *Garapudak* olarak geçmektedir. Dede Korkut Kitabı'nda adı 4 boyda geçer: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy, Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyu. Türkmenistan varyantında adı bir boyda, Bamsım Birek'de geçer (Gökyay, 1973, s. 321; Erdem, 1998, s. 797; Ercilasun, 2004, s. 62-63). Türkistan/Türkmen Sahra nüshasında, soylamalarda ve Salur Kazan'ın Yedi

Başlı Ejderhayı Öldürdüğü Boy'da Kara Budak'ın adı geçmektedir (Ekici, 2019, s. 35-37, 77-79, 149).

Ahmet Caferoğlu'na göre Kara Güne oğlu Kara Budağ, yiğitlikte babasına layık olmaya çalışmış, hatta onu geçmiştir. Oğuz ili yiğitlerinden Kara Budağ, Hamid ili ile Mardin kalelerini depip yıkmış, demir yaylı Kıpçak Melik'e kan kusturmuştur. Savaş meydanlarına bahri hotazlu atına binerek al mahmuzi şalvarlu giyinmiş olarak atılırdı. Er ve erkek olarak da Kazan Beg'in kızını *erlik ile* almıştır. Böylece Kara Budağ, Oğuz ilinin ozan edebiyatında hem yiğit hem kavalye olarak yer tutmuştur ki hele atının hotazlu olması, onu bütün Dede Korkut yiğitlerinin üstüne çıkarmaktadır. Her ne kadar eserde yiğitlerle bindikleri atlar arasında, sıkı bir ilişkinin bulunduğu diğer savaşçı yiğitler için de belirtilmişse de hiçbirinin atı Kara Budağ'ınki gibi hotazlı olmamıştır. Dede Korkut'ta, Kara Budağ'ın diğer yiğitler arasındaki üstünlük durumunu belirten birkaç tanık da vardır: "*Oğuzun ak sakallı kocaları görende ol yigidi tahsinler*"di. Kara Budağ, savaşlarda, sağ kanatta savaşan Delü Dumdar'ın en inanılır arkadaşı olarak, soldan teperdi. Kara Budağ, Kara Arslan Melik gibi bir yağı yiğidi yere sermiştir. Düğünde güveyi ile ok atma yarışına katılmıştı ki "*Kaçan-kim Budağ atsa Beyrek elün var olsun dir-idi*". Bütün bunlara ödül olarak, Bayındır Han'ın sohbetlerinde, hanın karşısında yayına dayanarak durmak onuruna erişmiştir (Caferoğlu, 1959, s. 73-74).

Saim Sakaoglu'na göre Dede Korkut'ta yiğitlerin topluca anılmaları çeşitli şekillerde görülmektedir. Bazı yiğitler, örneğin Kara Budak, sıkça geçmektedir. Âdeta bazı yiğitler her olayda yer almaya hazır gibi gösterilmiştir (Sakaoglu, 1998, s. 121-122).

İsa Kocakaplan'a göre Budak Beğ, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy ve Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu'nda *Delü* unvanı ile anılmıştır, diğer yerlerde Kara Budak olarak geçmektedir. Kara Budak, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, sol kolda karşısına gelen Buğacuk Melik'i başına vurduğu gürz ile atından aşağı yuvarlamış ve öldürmüştür (Kocakaplan, 2004, s. 22).

Gürol Pehlivan'ın belirttiğine göre Dede Korkut'taki Kara Budak iki ayrı kişidir. Biri Bayındır Han'ın oğludur, diğeri ise Kara Göne'nin oğlu ve Kazan'ın hem yeğeni hem de damadıdır. Tarihi kaynaklarda adı efsanevi bir şekilde geçen Bayındır Han'ın oğulları olduğu belirtilmiştir. Akkoyunlu ve Osmanlı sülalelerini onun soyuna bağlayan kaynaklar vardır. Ancak Dede Korkut Kitabı'nda onun oğlunun rolü olmayıp, olasıdır ki yapılan metin tamirlerinde de bu gerçek göz önüne alınmıştır. Vatikan nüshasının yazarı, bir yorum yaparak kendi nüshasına "*Kara Göne oğlu*" ifadesini eklemiştir. Vatikan nüshasının yazarı ve onu takip eden bazı günümüz araştırmacıları, Kara Budak'ı, Kazan'ın kardeşi Kara Göne'nin oğlu Kara Budak olarak

düşünmüşlerdir. Semih Tezcan-Hendrik Boeschoten, birlikte yaptıkları yayında ilgili kısmı değiştirmeden verdikleri gibi Sadettin Özçelik de ilgili kısmı değiştirmeden yayımlamıştır. Gürol Pehlivan'a göre eğer Bayındır Han bir oğul sahibi olmasaydı, o zaman Dede Korkut Kitabı'nda Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu'nda, oğlu kızı olmayanlar için kullandığı sert ifadeleri kullanabilir miydi? Bayındır Han'ın bir kızı da vardır ki, Salur Kazan'la evli olup adı Burla Hatun'dur (Pehlivan, 2014, s. 208-210).

Kara Budak; Bayındır Han'ın oğludur, bu nedenle Bayındır Han'ın karşısında elinde yay ile durmaktadır. Bayındır Han gibi o da sahnede fazla görülmez; Salur Kazan'ın kızı ile evlidir ve onun damadadır; Bayındır Han'ın oğlu ve Salur Kazan'ın damadı olarak, Bayındır Han-Salur Kazan işbirliğinde önemli bir konumdadır. Bu bakımdan Dede Korkut'taki önemli kahramanlardan biri olduğu söylenebilir (Eyüboğlu, 2022e, s. 224).

Karacuk Çoban: Dede Korkut Kitabı'nda *Karaca Çoban*, *Karacuk Çoban* olarak geçmektedir. Adı bir boyda, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da geçer (Gökyay, 1973, s. 321; Ercilasun, 2004, s. 64).

Orhan Şaik Gökyay'a göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, Erenler evreni Karacuk Çoban, kaba ağacı yeriyle yurduyla koparacak güçte, sapanının ayası üç yaşında dana derisinden, çatlağucu bir keçi kılından, her atışında on iki batman taş atar, attığı taş yere düşmez, yere düşse bile toz gibi savrulur, ocak gibi obrulur, taşın düştüğü yerin üç yıl otu bitmez, koyun kuzu bayırda kalsa sapanının korkusundan kurt gelüp yimez idi. Karacuk Çoban, iki kardeşi, Kıyan Gücü ve Demür Gücü ile birlikte düşmana karşı savaşmış, kardeşleri şehit olmuş, kendisi üç yerden yaralanmıştı. Hikâyenin sonunda, düşmanlar yenildikten sonra, Kazan Bey, Karacuk Çoban'ı imrahor (Padişah atlarına, ahırlarına ve onlarla ilgili gereçlere bakmakla görevli kimse) yapmıştı (Gökyay, 1973, s. CLXIII).

Faruk Sümer'in söylediğine göre Dede Korkut Destanları'nın bütün kahramanları ve başlıca kişileri asilzade sınıfına mensup kişiler, yani beylerdir. Sahnedeki başlıca kişiler arasında el halkından kişiler yoktur, hatta halkın herhangi bir hareket ve davranışından bahsedilmez, onlar sahnede görülmezler. Yalnız, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, Kazan'ın Karaçuk adlı çobanı, belki bir istisnadır. Karaçuk Çoban, Şökli Melik'in baskınında beyinin sürüsünü düşmana karşı fedakarca korumuş, kardeşleri Kaban Gücü, Demür Gücü bu uğurda ölmüş ve sonra da Kazan'ın Şökli Melik'e karşı savaşında yiğitlik göstererek, bunların armağanı olarak Kazan'ın imrahoru olmuştu (Sümer, 1959, s. 418).

Bahaeddin Ögel'in dediğine göre Dede Korkut'ta çobanlar ilahi bir güce sahip, büyük veliler gibi görünürler, ala kollu sapanları ile büyük taşlar atıp, düşmanlarını dağıtırlar. Karaçuk Çoban örneğinde görülen sapan, çobanın bir sembolü gibidir. Dede Korkut'un baş kısımlarında rüyaya,

kaygulu vaki'a denilir, Karaçuk Çoban'ın rüyasında ise kara kaygulu vaki'a olmuştur. Dede Korkut'ta geçen üç rüyadan birisi de budur, yani Karaçuk Çoban'ın rüyasıdır, ancak bu rüyanın ayrıntısı yoktur. Velilik sahibi olan bu çobanın, kardeşlerinin adları da Kıyan-gücü (Sel-gücü) ile Demir-gücü gibi, gerçekten görkemli ve mitolojik adlardır (Ögel, 1995, s. 575).

Karacuk Çoban'ın adındaki *Karacuk*, Orta Asya'da Sir Derya boyunca uzanan Oğuzların ünlü Karadağlar'ı ile ilgilidir. Karadağlar'ın da bulunduğu Sir Derya Bölgesi, Korkut efsanelerinde dünyanın merkezi olarak geçmektedir. Karadağlar, eski Türklerin Ulu Han Ata Bitigi kitabında ilk insanların, Türklerin atalarının ortaya çıktığı bölge olarak geçmektedir. Karadağlar/Karacuk bölgesinin Oğuzların/Türklerin hatıralarında önemli bir yeri vardır. Karacuk Çoban'ın adında da yer alan çobanlık mesleği, eski Türklerin hayvancılığa dayalı konar-göçer yaşamında önemli bir yere, binlerce yıllık bir tarihe ve geleneğe sahiptir (Eyüboğlu, 2021, s. 139).

Kara Güne: Dede Korkut Kitabı'nda *Kara Güne* olarak geçmektedir. Adı 6 boyda geçer: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy, Basat Tepegöz'ü Öldürdüğü Boy, Begil Oğlu Emren'in Boyu, Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boy, İç Oğuza Dış Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy (Gökyay, 1973, s. 326; Ercilasun, 2004, s. 62).

Viktor Maksimoviç Jirmunskiy'e göre tarihi esasa dayananlar dahil, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy ve İç Oğuza Dış Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy'da, Salur Kazan'a ait bütün şiirlerde ağabeyinin birinci yardımcısı olarak önemli bir rol oynayan Kara Güne'nin bu yerini, Oğuz destanlarının henüz Orta Asya'daki devrinde aldığı düşünülebilir. Kara Güne'nin tanıtımındaki "*bıyıklarını arkasındaki yedi yere bağlayan*" şeklinde de çevrilen ifade uzun bıyıklarla ilgilidir ki, uzun bıyıklar, Oğuz kahramanlarının ananevi yiğitlik alametiydi (Jirmunskiy, 1961, s. 622-623).

Bahaeddin Ögel'e göre Topkapı Sarayı'ndaki Oğuzname'de Kara Küne'ye alkış edilmektedir. Bu alkıştan anlaşıldığına göre Kara Küne, Karadere adlı bir yerde doğmuş olmalıdır (Ögel, 1994, s. 121-122).

Kara Tekür Melik: Dede Korkut Kitabı'nda *Kara Tekür*, *Kara Tekür Melik* olarak geçmektedir. Adı 3 boyda geçer: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Uşun Koca Oğlu Segrek Boyu (Gökyay, 1973, s. 326).

Orhan Şaik Gökyay'a göre, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, hikâyenin sonunda yapılan savaşta, Delü Dünder, düşman beyi Kara Tekür Melik'in başını kesmişti. *Melik* unvanı söylenmemekle birlikte, Uşun Koca Oğlu Segrek Boyu'ndaki Alınca Kalesi'nin beyi herhâlde bu Kara Tekür'dür (Gökyay, 1973, s. CLXXX-CLXXXI).

Kazılık Koca: Dede Korkut Kitabı'nda *Kazılık Koca* olarak geçmektedir. Türkmen varyantında *Gazılık Goca*, *Gazılık Hoca* olarak geçmektedir. Dede Korkut Kitabı'nda adı 4 boyda geçer: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy, Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyu. Türkmen varyantında adı 2 boyda geçer: Bamsım Birek, Dışoğuzların Gever Hanlığına Karşı Köreşi (Gökyay, 1973, s. 327; Erdem, 1998, s. 797).

Faruk Sümer'e göre Dede Korkut'ta, Kazılık Koca'nın Bayındır Han'ın veziri olduğu söylenmiştir. Kazılık Koca'nın adını, bu addaki dağdan almış olduğu görülmektedir. Yigenek, Kazılık Koca'nın oğludur (Sümer, 1972, s. 400).

Tuğba Akkoyun Koç'un belirttiğine göre *Kazılık* sözcüğünün kökü *kazı* olarak düşünüldüğünde “*insan karnının boğumları, atın karnının semizliği*” anlamlarına gelmektedir. Bu açıdan *Kazılık Koca* iri cüsseli, kilolu biri olabilir (Akkoyun Koç, 2020, s. 127).

Kıyan Gücü: Dede Korkut Kitabı'nda *Kıyan Gücü* olarak geçmektedir. Adı bir boyda, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da geçer (Gökyay, 1973, s. 327; Ercilasun, 2004, s. 64).

Orhan Şaik Gökyay'ın dediğine göre Kıyan Gücü, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'un önemli kahramanlardan biri olan Karacuk Çoban'ın iki kardeşinden biridir. Kıyan Gücü, Karacuk Çoban'ın düşmanla yaptığı savaşta ölmüştür (Gökyay, 1973, s. CLXVII).

Bahaeddin Ögel'in söylediğine göre velilik sahibi olan Karacuk Çoban'ın, kardeşlerinin adları, Kıyan-gücü (Sel-gücü) ile Demir-gücü gibi, gerçekten görkemli ve mitolojik adlardır (Ögel, 1995, s. 575).

Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, birçok yerde Karacuk Çoban'ın çoban olduğu belirtilmesine karşın, kardeşleri Kıyan Gücü ve Demir Gücü'nün de bir çoban olduğu açıkça söylenmemiştir. Kıyan Gücü ve Demir Gücü'nün Karacuk Çoban'ın yanında yer almaları, Karacuk Çoban'a düşmana karşı hazırlık yaparken yardım etmeleri, aslında onların da çoban olduğunu düşündürmektedir. Boyda çoban adıyla sadece Karacuk Çoban ön plana çıkarıldığı için ve Salur Kazan ile birlikte Karacuk Çoban'ın fiili olarak başkahraman olması nedeniyle, Kıyan Gücü ve Demir Gücü'nün çobanlığı geri plana atılmış, böylece çobanların ulusu olarak Karacuk Çoban idealleştirilmiştir. Bu idealleştirme, Dede Korkut'taki bey oğullarının tek oğul olarak idealleştirilmesi ile uyumludur. Kıyan Gücü ve Demir Gücü'nün de çoban oldukları, Karacuk Çoban'ın sahip olduğu birçok özelliğe sahip oldukları söylenebilir (Eyüboğlu, 2022d, s. 50).

Muhammed: Dede Korkut Kitabı'nda *Muhammed*, *Muhammed Mustafa* olarak geçmektedir. Türkmen varyantında *Muhammet* olarak

geçmektedir. Dede Korkut Kitabı'nda adı 11 boyda geçer: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy, Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyu, Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Boyu, Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyu, Basat Tepegöz'ü Öldürdüğü Boy, Begil Oğlu Emren'in Boyu, Uşun Koca Oğlu Segrek Boyu, Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boy, İç Oğuza Dış Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy. Adı ayrıca Dede Korkut Kitabı'nın Giriş bölümünde de geçer. Türkmen varyantında adı rivayetlerde geçer (Gökyay, 1973, s. 327-328; Erdem, 1998, s. 801-802).

Musa: Dede Korkut Kitabı'nda *Musa* olarak geçmektedir. Adı bir boyda, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da geçer (Gökyay, 1973, s. 327).

Parasar: Dede Korkut Kitabı'nda *Barasar*, *Parasar* olarak geçmektedir. Türkmen varyantında *Porsan*, *Porsan Han* olarak geçmektedir. Dede Korkut Kitabı'nda adı 4 boyda geçer: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy, Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boy. Türkmen varyantında adı bir boyda, Bamsım Birek'de geçer (Gökyay, 1973, s. 320, 329; Erdem, 1998, s. 802).

Necati Demir'in söylediğine göre Dede Korkut Kitabı'nda, Parasar adı, altı kez aynı ifadelerle, "*Parasar'un Bayburt Hisarı*" şeklinde geçmektedir. Bu ifadeden Parasar'ın, Bayburt Kalesi beyi olduğu anlaşılmaktadır. Karaman Türkleri'nin Grek harflerle yazdığı Türkçe kitabelerin birinde kişi adı olarak *Para* geçmektedir ki, bu adın kökeni de Türk tarihinde olabilir (Demir, 2016, s. 439).

Dede Korkut'ta adı geçen *Porasan/Parasan/Parasar* sözcüğü, *Pars (Bars) Han* yani *Pars (Fars) Hanı* demektir ve İran hükümdarı kastedilmektedir. Bilindiği gibi eski Türkçe'de *f* harfi bulunmuyordu, bu nedenle de *Fars'a Pars* denilmiştir. Orta Asya'daki Gök-Türkler ile İran'daki Sasaniler arasındaki ilişkilerin tarihi bir yansımasıdır (Eyüboğlu, 2019, s. 386).

Salur Kazan/Kazan: Dede Korkut Kitabı'nda *Han Kazan*, *Kazan*, *Kazan Beg*, *Kazan Han*, *Salur Han Kazan*, *Salur Kazan*, *Salur Kazan Beg*, *Salur-oğlu Kazan*, *Ulaş-oğlu Salur Kazan* olarak geçmektedir. Türkmen varyantında *Gazan*, *Gazan Baba*, *Gazan Beğ*, *Han Gazan*, *Salar Baba*, *Salır*, *Salır Gazan*, *Salır Han* olarak geçmektedir. Dede Korkut Kitabı'nda adı 8 boyda geçer: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy, Basat Tepegöz'ü Öldürdüğü Boy, Begil Oğlu Emren'in Boyu, Uşun Koca Oğlu Segrek Boyu, Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boy, İç Oğuza Dış Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy. Türkmen varyantında adı 5

boyda geçer: Bamsım Birek, Imra, Oğuzların Melallaşmakı, İğdir, Gorkutın Gabrı Kazılığ-II. Türkmen varyantında adı rivayetlerde de geçer (Gökyay, 1973, s. 324-330; Erdem, 1998, s. 797-803; Ercilasun, 2004, s. 61-62). Türkmen Sahra el yazmasında, soylamalarda ve Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürdüğü Boy'da Kazan'ın adı geçmektedir (Ekici, 2019, s. 175-176, 190-191, 200-204). Salur Kazan, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'un başkahramanıdır.

Pertev Naili Boratav'ın yazdığına göre Kazan'ın başkahraman olduğu destanların sayısı eskiden daha fazlaydı (Boratav, 2012, s. 86).

Orhan Şaik Gökyay'a göre Salur Kazan, İç Oğuz beğlerindendi. Hem İç Oğuz hem Dış Oğuz onun buyruğundaydı. Dede Korkut Kitabı'nda, yalnız iki hikâyede, Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyu ve Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Boyu'nda, diğer hikâyelerde adları geçen Bayındur Han ve Salur Kazan'ın ve başka destan kahramanlarının adı geçmez. Dede Korkut'ta, Salur Kazan'ın üzerinde bir tek Bayındur Han vardır. 2., 4., 11, 12. boylarda baş kahraman Kazan Bey'dir. Bayındur Han anılmaz. Bu hikâyelerden, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy ve Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy, Salur Kazan'ın ordasındaki toy ile başlamaktadır. Burada Salur boyunun ön plana geçtiği görülür. Yazıcıoğlu *Selçuknamesi*'ne göre başlangıçta yirmi dört Oğuz boyunun başında Salurlar vardı. Ebülğazi de Oğuz Hanlarının kimi kez Salur boyundan seçildiğini söylemişti. Dede Korkut Kitabı'nda, Salur Kazan'a üç hikâye ayrılmıştır: Kökü bakımından tarihi olan Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, konusu bakımından buna yakın olan Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy ve baş rolün Uruz'un üzerinde bulunduğu, Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boy (Gökyay, 1973, s. CLXXI-CLXXII).

Faruk Sümer'e göre Salur Kazan, Bayındur Han'ın beylerbeyisidir. Salur boyundan Ulaş'ın oğludur. Oğuz Eli'nde iktidar onun elindedir. Bütün beyler kendisine tabiidir (Sümer, 1959, s. 426). Yine Faruk Sümer'e göre Dede Korkut'ta, Salur Kazan Beğ, beğlerin başı ve onların metbuudur. Bu nedenle hikâyelerde bazen beğlerbeği unvanı ile de anılmıştır. Beğlerbeği deyimi, Osmanlılar'da olduğu gibi daha önce Türkiye Selçuklularında da vardı. Salur Kazan Beğ, kendi kavmi üzerinde unutulmaz hatıralar bırakmıştır. Türkmenlerin her yerde ataları arasında hiç unutmadıkları iki şahsiyetten biri Dede Korkut, biri Salur Kazan'dır. Oğuz elinin başbuğu beğlerbeği Kazan Beğ, dirayetli, cesur, kendisinden emin, affedici, cömert, halka karşı şefkatli, beğlere karşı nezaketli, övünmekten hoşlanmayan bir kişi olarak görülmektedir (Sümer, 1972, s. 398).

Ali Duymaz'ın dediğine göre Dede Korkut Kitabı'na göre Salur Kazan, Hanlar Hanı Bayındur Han'ın güveyisi (damadı) ve Oğuzların beylerbeyidir. Kazan Han, Bayındur Han'ın buyruğunda olmasına karşın

daha ön planda ve aktiftir. Dede Korkut Kitabı'nda, Salur Kazan ayrıca, "kalın Oğuz'un paşası, Kan Apkaz'ın karımı, Kara Güne'nin kardaşı, Kara Pudak emmisi, Han Uruz'un babası Salur Kazan Bey" olarak geçmektedir. Oğuz'un baş alplarından olan Salur Kazan, İç Oğuz beylerinden olmasına karşın, Dış Oğuz beyleri de, yani bütün Oğuz beyleri ona tabidir (Duymaz, 1997, s. 11-13).

Nuriye Gülmen'in belirttiğine göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, entrikayı sağlayan merkezi olayın kahramanı Salur Kazan'dır. Boyun Kazan ile başlayıp yine onunla bitmesi ve öteki kahramanlarla ilgili olayların ana olaya bağlanması, Kazanın boyun baş kahramanı olduğunu göstermektedir (Gülmen, 2008, s. 20).

Mehmet Emin Bars'ın çalışmasında kaydettiğine göre Oğuzlar, geniş tabiat ortasında, hayvan sürüleriyle birlikte yaşıyorlardı. Av avlayıp, kuş kuşluyorlardı. Göçer evlerde yani çadırlarda oturuyorlardı, hayvanlarına en uygun yer neresi ise oraya konuyorlardı. Otlaktan otlağa geçip duruyorlardı. Onlar bu yaşayış tarzının ürünleriydi. Karakterlerini, yaşam görüşlerini bu yaşayış tarzı, hayvancılık ve akıncılık belirliyordu. Oğuzlar geniş mekanlarda yaşıyorlardı, geniş mekân insanıydılar. İnsanın dışa dönük, aktif olması, karakterinin en belirgin özelliklerinden biridir. Salur Kazan bu yaşayış tarzının şekillendirdiği bir tiptir, bu özellikleri taşıması hayvan sürüleriyle birlikte bulunmasından kaynaklanmaktadır. Salur Kazan, akıncı, avcılık ve hayvancılıkla geçinen bir alp olarak, güçlü, yiğit, kahramandır. Hiçbir varlıktan korkmaz, kendine güvenir, cesurdur (Bars, 2010, s. 61-62).

Aysuda Şahin'in yazdığına göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'un başkışisi olan Salur Kazan, Bayındır Han'ın damadı, Burla Hatun'un eşi, Uruz'un babasıdır. Salur Kazan, boyun başından sonuna kadar değiştirici ve dönüştürücü bir güç olarak yer almaktadır. Anlatı onun çevresinde şekillenmekte, derinleşmektedir (Şahin, 2017, s. 76).

Dede Korkut'ta Salur Kazan, birçok bakımdan olumlu, insancıl bir tip ve iyi bir yönetici olarak işlenmiştir. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, evi, yurdu yağmalanan Salur Kazan, kötü gününde yardımına koşan insanları iyi gününde unutmayıp hatırlayarak büyük bir insanlık ve vefa örneği göstermiş, kendisine yardıma koşan Karacuk Çoban ve Oğuz beylerini, Oğuzları ödüllendirmiştir. Aynı davranış başarıya ulaşmış birçok tarihi kişide, örneğin, Cengiz Han'da da görülmektedir. Bozkır insanının insancıl ve vefalı bu sağlam karakteri, onun güçlenmesinde, yükselmesinde ve uzun yıllar boyunca hatırasının yaşamasında çok etkili olmuştur (Eyüboğlu, 2022f, s. 133).

Salur Kazan, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'un, aynı zamanda Dede Korkut Destanları'nın başkahramanıdır. Boyda Salur Kazan ve Oğuz beyleri ava çıktığında, düşmanlar tarafından Salur Kazan'ın evi, yurdu

yağmalanmış, ailesi tutsak götürülmüş, malına-mülküne el konulmuş, Salur Kazan, özellikle Karacuk Çoban'ın ve Oğuz beylerinin yardımıyla, ailesini, malını-mülkünü, yurdunu kurtarmıştır.

Salur Kazan'ın Annesi: Salur Kazan'ın annesi vardır ancak adı bilinmemektedir: Bir boyda, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da geçer.

Şecere-i Terakime'de Salur Kazan'ın annesinin adı *Çaçaklı* olarak geçmektedir (Ebülğazi Bahadır Han, 1974, s. 88).

Saru Kulmaş: Dede Korkut Kitabı'nda *Eylik Koca-oğlu Saru Kulmaş* olarak geçmektedir. Adı bir boyda, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da geçer (Gökyay, 1973, s. 323; Ercilasun, 2004, s. 64).

Orhan Şaik Gökyay'ın eserinde belirttiğine göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, Kulmaş, Kazan Bey'in evi yolunda ölmüştü. Alp Eren ile Dölek Evren'in kardeşi olduğu anlaşılmaktadır. Sarı Kulmaş adı, *Camiu't-Tevarih*'de de geçmektedir. Faruk Sümer, Sarı Kulmaş ile İç Oğuz Dış Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy'da geçen Kılbaş'ı bir kişi saymış ve ikincisini Salur Kazan'ın naibi olarak göstermiştir. Orhan Şaik Gökyay'a göre ise, bu kişiler ayrı kişilerdir. Dresden ve Vatikan yazmalarında bu iki ad ayrı ayrı geçmektedir; Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da *Eylek-oğlu Saru Kulmaş*, İç Oğuz Dış Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Boy'da ise hep *Kılbaş*'dir. Vatikan yazmasında ise birincisi *Kulmaş* olarak, ikincisi de hep *Kılbaş* olarak geçmektedir. Kılbaş'ın adı belli bir kimse olmadığı, ondan söz edilirken "*Kılbaş derler bir kişi vardı*" demesinden bellidir. Ayrıca bu iki hikayede de Kulmaş veya Kılbaş'ın Salur Kazan'ın naibi olduğuna dair bir söz veya ima da yoktur (Gökyay, 1973, s. CLXVI-CLXVII).

Sofu Sandal Melik: Dede Korkut Kitabı'nda *Sofu Sandal Melik* olarak geçmektedir. Adı bir boyda, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da geçer (Gökyay, 1973, s. 329; Ercilasun, 2004, s. 64).

Orhan Şaik Gökyay'a göre, Sofu Sandal Melik, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, bir yerde, Eylek Koca-oğlu Alp Eren'in alkışında, "*Sofu Sandal Melike kan kusduran*" ifadesinde adı geçen düşman beyidir (Gökyay, 1973, s. CLXXXI).

Bahaeddin Ögel'in belirttiğine göre Topkapı Sarayı'ndaki *Oğuzname*'de, *Sarı Sandal* adı geçmektedir ki, bu ad, Dede Korkut Kitabı'nda *Sofu Sandal* diye, garip bir okunuşla değiştirilmiştir (Ögel, 1994, s. 123).

Şir Şemseddin: Dede Korkut Kitabı'nda *Gaflet Koca-oğlu Şir Şemseddin*, *Şir Şemseddin* olarak geçmektedir. Adı 3 boyda geçer: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu,

Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy (Gökyay, 1973, s. 323, 329; Ercilasun, 2004, s. 63).

Orhan Şaik Gökyay'ın yazdığına göre Gaflet Koca-oğlu Şir Şemsettin, İç Oğuz beylerinden olup, Dede Korkut Kitabı'nda, “*destursuzca Bayındur Hanın yağışını basan, altmış bin kafire kan kusduran, ağ-boz bidevi atının yelesi üzerinde kar durduran*” diye nitelenmiştir. Şir Şemsettin, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu ve Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da rol almıştır. Oğuz beylerinden, Müslüman adı taşıyan iki beyden biridir (Gökyay, 1973, s. CLXXVII).

Viktor Maksimoviç Jirmunskiy'e göre Gaflet Koca'nın oğlu Şer Şems üddin; Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy ve Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'da, Şükli'nin ordusuyla yapılan savaşa katılmış; Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu'nda Beyrek'in evinde yapılan ok atma müsabakasına katılmıştır. Müslüman adı taşımaktadır ki, destan kahramanlarının daha sonraki grubuna ait olduğu anlaşılmaktadır (Jirmunskiy, 1961, s. 626).

Muammer Kemaloğlu'nun eserinde dile getirdiğine göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da dikkat çeken bir husus Şir Şemseddin adlı bir kahramanın adının geçmesidir. Müellifin bu ifadeyle, Mahal'da yüzlerce yıldan bu yana kök salmış Şemseddinli Oymağı'nın kadim köklerine vurgu yapmış olabilir (Kemaloğlu, 2019, s. 111-112).

Şir Şemseddin, Dede Korkut'ta aslı Türkçe olmayan ad taşıyan birkaç kişiden biridir. *Şir* sözcüğü Farsça'da *Arslan* anlamına gelmektedir. Şemseddin ise Arapça'dır. Bu bakımdan *Şir Şemseddin*, *Arslan Şemseddin* anlamındadır. Şir Şemseddin'in adının geçtiği üç boy, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy'dur. Bu boylar Salur Kazan'ın ve Bamsı Beyrek'in çevresinde ortaya çıkan boylardır. Bu boyların önemli bir tarihi tabakası Göktürk-Türgiş dönemiyle ilgilidir. Şir Şemseddin'in Türk-Fars-Arap ilişkilerinin bir yansıması olarak sonradan destana dahil olduğu söylenebilir. Aynı şekilde Alp Rüstem de Farsilerin efsanevi bir kahramanının adını taşımaktadır. Dünya üzerinde yaşayan bütün insanların genetiği % 99 aynıdır. İnsan ruhu tarihin her döneminde, her milletinde aynı olmuştur. Yiğitlik, kahramanlık gibi değerler her millette takdir edilmiştir. Bu nedenle tarihin eski devirlerine uzanan, tarihi-destani-efsanevi-mitolojik kökleri olan kimi kahramanlar milletlerin sözlü kültürlerinden birbirlerine geçerek yayılmışlardır. Nasıl ki Türklerin tarihi-destani-efsanevi-mitolojik kahramanı Köroğlu, Taciklerin, Ermenilerin vb. halkların da bir kahramanı haline gelmişse, diğer halkların bazı kahramanlarının da Türk destanlarına dahil olması olasıdır. Bir diğer olasılık olarak, Şir Şemseddin veya Alp

Rüstem gibi, Arap-Fars kültürünün etkisindeki bir adı almış bir Türk hükümdarının, beyinin, kahramanının hatıraları, sonradan destana dahil olmuş olabilir. Türk tarihinde bu adları taşıyan bazı kişiler vardır. Dede Korkut'taki Şir Şemseddin ve Alp Rüstem'de birçok tarihi tabakanın olduğu açıktır.

Şöklü Melik: Dede Korkut Kitabı'nda *Şöklü Melik* olarak geçmektedir. Adı 4 boyda geçer: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy, Begil Oğlu Emren'in Boyu (Gökyay, 1973, s. 329).

Orhan Şaik Gökyay'a göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, hikayenin sonunda anlatılan savaşta, Kara Güne-oğlu Delü Budak, soldan at teperek düşman beyi Şöklü Melik'in üzerine koyulmuş ve onu öldürmüştü. *Şöklü*'nin bir ad olmayıp, bir unvan olduğunu düşündüren bir neden vardır; O da, Şöklü Melik, hikayelerde, bir kez Kara Güne-oğlu Delü Budak (2), iki kez de (3, 4) Kazan Bey tarafından öldürülmüştür ki, bu garip durum, Şöklü'nin bir ad olmayıp, bir unvan olduğu ile açıklanabilir (Gökyay, 1973, s. CLXXXI-CLXXXII).

Faruk Sümer'in belirttiğine göre Şöklü Melik, Dede Korkut'un başlıca ve asli unsurlarından biridir. Hikayelerin dördünde de düşmanı temsil eder ve her defasında da arkadaşları Buğacık Melik ve Kara Tüken (Ya da Töken) Melik ile birlikte ölmüştür (Sümer, 1972, s. 386).

Mehmet Çeribaş'ın söylediğine göre Şöklü Melik, Dede Korkut'ta erkek düşman adı olarak sıkça geçmekte ve Oğuzların en azılı düşmanlarından biri olarak tasvir edilmektedir. Özellikle de birçok düşman beyinin adında *Melik* bulunmaktadır. Dede Korkut Kitabı'nda Şöklü Melik, dört ayrı destanda dört defa öldürülmüştür (Çeribaş, 2011, s. 199).

Aydoğan Kara'nın dile getirdiğine göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, karşı değerlerde kişiler düzlemindeki en önemli karakter Şöklü Melik'tir. Şöklü Melik belli özelliklere sahiptir. O *sası dinli kafirdir*. Salur Kazan'ın evini yağmalaması, Burla Hatun'a şarap sundurmak istemesi, Uruz'u astırmayı düşünmesi gibi davranışları onu tipik bir *kötü adam* yapmıştır, bu nedenle o bir kart karakterdir. Hikayedeki işlevi ise bir karşıt değer olarak, Salur Kazan'ın *Yüce Birey* arketipi olarak ortaya konulabilmesini sağlamasıdır (Kara, 2020, s. 47).

Dede Korkut'ta Şöklü Melik'in, bazı hikayelerde yer almakla birlikte, Oğuzların hatıralarında yer tutmuş bir düşman adı olarak, bazı hikayelere ise sonradan dahil olduğu söylenebilir (Eyüboğlu, 2019, s. 455).

Ulaş: Dede Korkut Kitabı'nda *Ulaş* olarak geçmektedir. Adı 3 boyda geçer: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kam Böri'nin Oğlu Bamsı

Beyrek Boyu, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy (Gökyay, 1973, s. 330).

Orhan Şaik Gökyay'ın dediğine göre Dede Korkut'ta Salur Kazan'ın babası olarak geçen *Ulaş*, *Şecere-i Terakime*'de, Oğuz Han'ın zamanına yetişmiş biri olarak gösterilmiştir. Ulaş, Oğuz Han'ın torunu olarak gösterilen Dib-Yavku ile konuşmuş ve onu fütuhata sevk etmiştir, Salur boyundandır ve Kazan Bey'in babasıdır (Gökyay, 1973, s. 330, CLXXV).

Dede Korkut Destanları'nda genellikle, Dirse Han Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy, Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Boyu, Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyu, Begil Oğlu Emren'in Boyu, Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boy örneklerinde olduğu gibi, boy adlandırmalarında baba ile oğulun adlarına birlikte yer verildiği ve genç kahramanın yanında babasının da önemli bir rol üstlendiği görülmektedir. Oysa ki Salur Kazan ile ilgili boylarda, boy adlandırmalarında babasının adına yer verilmediği gibi, anlatıda babasının bir rolü de yoktur. Bu durum dikkat çekici olup, Salur Kazan ile babası Ulaş arasındaki bağların suni olduğunu, onun gerçek babası değil, destani babası olduğunu yansıtmaktadır.

Uruz: Dede Korkut Kitabı'nda *Han Uruz*, *Kazan-oğlu Uruz*, *Uruz* olarak geçmektedir. Türkmen varyantında *Oraz* olarak geçmektedir. Dede Korkut Kitabı'nda adı 5 boyda geçer: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy, Begil Oğlu Emren'in Boyu, Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boy. Türkmen varyantında adı bir boyda, Bamsım Birek'de geçer (Gökyay, 1973, s. 327, 330; Erdem, 1998, s. 802; Ercilasun, 2004, s. 62).

Orhan Şaik Gökyay'a göre Uruz, genç kahramanlar kuşağındandır. Hikayelerde hemen hemen çıplak adıyla görülmektedir. Onun için kullanılan sıfatlar, genellikle kabule ermiş olmaktan çok, anası ya da babası tarafından söylenmiş, yiğitliğinden çok, ana-baba sevgisinin ve şevkatinin ifadesidir. Salur Kazan gibi bir kahramana gurur veren bir yiğit olduğu anlaşılmaktadır. Uruz Bey, Dede Korkut'un başkahramanı olan Salur Kazan'a ayrılan üç hikayede de görülmektedir. Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Uruz Çıkardığı Boy'da, hâkim rol genç Uruz'un üzerindedir (Gökyay, 1973, s. CLXXVIII).

Salahaddin Bekki'nin söylediğine göre Dede Korkut'ta Oğuz'da bir fedakarlık yapılacaksa bu iş çocuğa düşmektedir. Bu, aynı zamanda çocuğun erdem sahibi biri olduğunun da göstergesidir. Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da çocuk Uruz'dur. Uruz, tutsak düşen annesi Burla Hatun'un düşmanın sağrağını sürmemesi için, kendini feda etmeye hazır olduğunu göstermesi ve buradaki tavrıyla kendisinden beklenen

davranışları yerine getirmesi açısından bir kahraman olarak yüceltilmiştir (Bekki, 2019, s. 430).

Aydoğan Kara'nın dile getirdiğine göre Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da, Salur Kazan'ın oğlu Uruz ve karısı Boyu Uzun Burla Hatun, anlatının dramatik aksiyonunda çok işlevsel karakterlerdir. Uruz'un, annesinin namusunu korumak için canından geçmesi, Burla Hatunun da oğlundan vazgeçerek kendisinin ve Salur Kazan'ın namusunu koruma yüceliğini göstermesi, bu karakterlerin rolünü önemli kılarak onları kişiler düzleminde ölümlü değerlere yükseltmektedir (Kara, 2020, s. 46).

Salur Kazan'ın oğlu olan Uruz'un Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da düşmana tutsakken önemli bir rolü olmuştur. Düşmanlar Burla Hatun'a kadeh sundurmak istediklerinde, oğlu Uruz, annesine zarar gelmesin diye büyük bir cesaret göstermiş, sonra kurtulmuşlardır.

Yayhan Keşiş-oğlu: Dede Korkut Kitabı'nda *Yayhan Keşiş-oğlu* olarak geçmektedir. Adı bir boyda, Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da geçer (Gökyay, 1973, s. 330; Ercilasun, 2004, s. 64).

Yigenek: Dede Korkut Kitabı'nda *Beg Yegenek, Kazılık Koca-oğlu Beg Yegenek, Kazılık Koca-oğlu Yegenek, Yegenek* olarak geçmektedir. Türkmen varyantında *Yeğenek* olarak geçmektedir. Dede Korkut Kitabı'nda adı 4 boyda geçer: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Kam Böri'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olduğu Boy, Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyu. Türkmen varyantında adı bir boyda, Bamsım Birek'de geçer (Gökyay, 1973, s. 320, 327, 330; Erdem, 1998, s. 807; Ercilasun, 2004, s. 63).

Orhan Şaik Gökyay'ın yazdığına göre Kazılık Koca-oğlu Yegenek, Dede Korkut'taki genç kahramanlar kuşağından ve İç Oğuz beylerindedir. Dış Oğuz beylerinden Emen Bey'in yeğenidir (Gökyay, 1973, s. CLXXIX).

Rezan Karakaş'ın söylediğine göre Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyu'nda, Kazılık Koca'nın tutsaklık süresinin 16 yıl olarak belirtilmesi dikkat çekici olup, bu yıllar, aynı zamanda tutsak düştüğü zaman, anne karnında olan Yigenek'in büyümesi için geçen süredir ki, bir erkek çocuk için on altı yaşında olmak, Oğuz toplumunda kahramanlık gösterebilecek yaşa gelmek demektir. Yigenek, babasını tutsaklıktan kurtararak kendisinden beklenen kahramanlığı göstermiştir. Hikâyede Yigenek'le birlikte gelen 24 sancak beyinin düşmanla olan mücadelede yetersiz kaldıklarının görülmesi ise kurgu gereği babanın tutsaklıktan kurtarılması görevinin oğula verilmek istenmesinden kaynaklanmaktadır. Hikâyenin henüz çok genç olan ve herhangi bir savaş tecrübesi olmayan oğulun başarısıyla sonuçlanması dikkat çekicidir (Karakaş, 2013, s. 1872-1873).

Sonuç

Dede Korkut'ta adı geçen kişiler anlatılarda aynı çağda, aynı toplumda yaşamış kişiler gibi gösterilmiş olsalar da aslında birçoğu tarihin farklı dönemlerinde destanlara katılmışlardır. Bu durum bir sözlü kültür ürünü olan destanlar için karakteristiktir. Eski devirlerde destanlarda yer alan bazı kişilerin adı unutulmuş, bazı adların ise yerini yenileri almıştır.

Destanlardaki kişi/tip araştırmaları çok yönlüdür. Dede Korkut'ta bir boyda başkahraman olarak geçen bir kişi, başka bir boyda fon karakter olarak geçebilir. Aynı şekilde Dede Korkut'ta bir boyda fon karakter olarak geçen bir kişi, aslında başka bir destanın başkahramanı olabilir. Kişinin adı değişmiş de olabilir. Bugünkü mevcut metinlerin yanında gelecekte yeni keşfedilebilecek metinleri de göz önünde bulundurmak gerekir. Kişilerin başkahraman veya fon karakter olması anlatıya göre değişen göreceli bir kavramdır, bakış açısına göre değişebilmektedir.

Bazı destanların kökeni efsanevi-mitolojiktir, zamanla tarihten-coğrafyadan da etkilenecek destanlaşmıştır. Bazı destanların ortaya çıkışı ise kabilelerin, devletin, milli kahramanların ortaya çıkış süreci ile paralel bir gelişme göstermiştir. Bu yüzden başta Dede Korkut olmak üzere destanların çoğunluğu başlangıçta eski soyluların yaşamlarını yansıtmış, zamanla halka mal olmuştur. Bu nedenle destanlardaki kişilerin çoğu han veya han ailesidir. Bu açıdan Dede Korkut güzel bir örnektir. Dede Korkut'taki birçok kahramanın adında görülen *han/hatun* unvanları bununla ilgilidir.

Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'un konusu, bir yurdun düşmanlar tarafından yağmalanması, bir beyin ailesinin, yakınlarının tutsak edilmesi, malının-mülkünün ele geçirilmesi, sonra beyin diğer beylerle, ordusuyla birlikte, ailesini, yakınlarını kurtarması, malını-mülkünü geri almasıdır.

Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy, Dede Korkut Destanları içerisinde en destan özelliklerini taşıyan, en çok kişinin adının geçtiği ve tasvirinin yapıldığı boylardan biridir. Bu boyda birçok Dede Korkut kahramanının adı geçmekte, tanıtımı yapılmaktadır. Destanın başkahramanı Salur Kazan'dır. Destanda Karacuk Çoban da başkahraman gibi işlenmiştir.

Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Boy'da Ağ Melik Çeşme, Ali, Alp Eren, Aruz, Ayşe, Bamsı Beyrek, Bayındır Han, Boğaçuk Melik, Burla Hatun, Bügdüz Emen, Dede Korkut, Deli Dundar, Demir Gücü, Eylik Koca, Fatma, Hasan, Hüseyin, Kapçak Melik, Kara Budak, Karacuk Çoban, Kara Güne, Kara Tekür Melik, Kazılık Koca, Kıyan Gücü, Muhammed, Musa, Parasar, Salur Kazan, Salur Kazan'ın Annesi, Saru Kulmaş, Sofu Sandal Melik, Şir Şemseddin, Şökli Melik, Ulaş, Uruz, Yayhan Keşiş-oğlu, Yigenek kişi adları geçmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdulla, K. (2015). *Mitten Yazıya veya Gizli Dede Korkut*. Akt. Ali Duymaz. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Ahincanov, S. M. (2009). *Kıpçaklar - Türk Halklarının Katalizör Boyu*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Akar, A. (2016). “Dede Korkut Hikayelerinde Dil-Düşünce İlişkileri”, *III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi “Dede Korkut ve Türk Dünyası” (Çeşme-İzmir, 19-23 Ekim 2015) Bildiriler Kitabı, 1. cilt*, edit. Metin Ekici vd. İzmir: Ege Üniversitesi. s. 81-93.
- Akkoyun Koç, T. (2020). *Dede Korkut Hikâyelerinde Söylem Çözümlemesi Ve Kültürel Kimliğin Öğretimi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Aliyev, K. (2018). *Açık Kitap: Dede Korkut*. Akt. Rabia Işık. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Amanoğlu, E. K. (1999). “Kişi Adlarında Eski İnançların İzleri: Dede Korkut”, *Atatürk Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 11, s. 53-59.
- Balkaya, A. (2011). “Salur Kazan’ın Evinin Yağmalandığı Boy”da Şahıs İsimleriyle Birlikte Kullanılan Sıfatların İşlevleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (16), 75-80.
- Bars, M. E. (2010). “Salur Kazan’ın Evi Yağmalandığı Boy”da Salur Kazan Ve Çoban”, *The Journal Of Academic Social Science Studies*, Volume:3, Issue:2 (Winter 2010), s. 55-63.
- Bayat, F. (2000). “Dede Korkut Kitabı’nda Devletçilik”, *Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni (Ankara, 19-21 Ekim 1999) Bildirileri*, haz. Alev Kahya Birgül ve Aysu Şimşek Canpolat. Ankara: AKM Yayınları. s. 63-75.
- Bekki, S. (2019). “Dedem Korkut Kitabı’nda Ayıp”, *(Bayburt Üniversitesi) Dünya Kültür Mirası Dede Korkut Uluslararası Sempozyumu (Bayburt, 25-27 Nisan 2019) Bildiri Kitabı*, ed. Ferdi Güzel ve Turgay Kabak. Bayburt: Zafer Okutmuş Ofset. s. 423-434.
- Boratav, P. N. (2012). *Türk Mitolojisi / Oğuzların - Anadolu, Azerbaycan ve Türkmenistan Türklerinin Mitolojisi*. Çev. Recep Özbay. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Caferoğlu, A. (1959). “Dedem Korkut Hikâyelerinin Antroponim Yapısı”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 7, s. 59-80.
- Çeribaş, M. (2011). “Erlık’ten Şöklü Melik’e Türk Destanlarında Düşman Unsurlar ve Dede Korkut Boylarında Kâfirler”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 192, s. 195-210.

- Demir, N. (2016). "Dede Korkut Destanı'nın Türkiye Sınırları İçerisindeki Mirasları", III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi "Dede Korkut ve Türk Dünyası" (Çeşme-İzmir, 19-23 Ekim 2015) Bildiriler Kitabı, 1. cilt, edit. Metin Ekici vd. İzmir: Ege Üniversitesi. s. 429-443.
- Duymaz, A. (1997). *Bir Destan Kahramanı Salur Kazan*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Duymaz, A. (2000). "Dede Korkut Kitabı'nda Alpların Eğitim ve Geçiş Törenleri", *Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni (Ankara, 19-21 Ekim 1999) Bildirileri*, haz. Alev Kahya Birgül ve Aysu Şimşek Canpolat. Ankara: AKM Yayınları. s. 109-122.
- Ebülgazi Bahadır Han (1974). *Türklerin Soy Kütüğü (Şecere-i Terakime)*. Haz. Muharrem Ergin. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser Serisi.
- Ekici, M. (2019). *Dede Korkut Kitabı Türkistan/Türkmen Sahra Nüshası, Soylamalar Ve 13. Boy, Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi, Orijinal Metin (Tıpkıbasım), Transkripsiyon, Aktarma*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Eliuz, Ü. (2001). "Dede Korkut Hikayelerindeki Şahıs Kadrosunun Karakter Yapıları Bakımından İncelenmesi", *Bilig*, S. 18 (Yaz 2001), s. 63-86.
- Ercilasun, A. B. (2004). "Zikredilen Şahıslara Dayanılarak Dede Korkut Boylarının Kronolojik Sıralanması", II. Milletlerarası Dede Korkut Kollokyumu (Bakü, Azerbaycan, 21-26 Aralık 1998); *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1998/I, TDK Yay., Ankara, 2004, s. 61-69.
- Erdem, M. (1998). *Dede Korkut Türkmenistan Varyantları*. Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ergin, M. (1989). *Dede Korkut Kitabı I. / Giriş - Metin - Faksimile*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- Ergin, M. (2017). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Eyüboğlu, D. C. (2019). *Korkut*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Eyüboğlu, D. C. (2021). Dede Korkut'taki Karacuk Çoban. *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 134-179.
- Eyüboğlu, D. C. (2022). Dede Korkut'taki Alp Eren. *Kafdağı*, 7 (1), 1-18.
- Eyüboğlu, D. C. (2022b). Dede Korkut'taki Bamsı Beyrek. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 6 (21), 163-182.
- Eyüboğlu, D. C. (2022c). Dede Korkut'taki Bayındır Han Üzerine Bir Değerlendirme. *Anasay*, (22), 275-315.

- Eyüboğlu, D. C. (2022d). Dede Korkut'taki Demir Gücü Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal of Old Turkic Studies*, 6 (1), 39-53.
- Eyüboğlu, D. C. (2022e). Dede Korkut'taki Kara Budak Üzerine Bir Değerlendirme. *Anasay*, (19), 213-240.
- Eyüboğlu, D. C. (2022f). Dede Korkut'taki Salur Kazan Üzerine Bir Değerlendirme. *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 87-145.
- Eyüboğlu, D. C. (2024). *Dede Korkut Destanları*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Genç, D. (2020). Dede Korkut'un Türkistan/Türkmen Sahra Nüshasında Yer Alan Kültürel Unsurlar. *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E - Dergisi*, (7-1), 88-100.
- Gökyay, O. Ş. (1973). *Dedem Korkudun Kitabı*. İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları.
- Gülmen, N. (2008). "Axel Olric'in Epik Yasaları Işığında "Salur Kazanun Evi Yağmalandığı Boyu Beyan Eder" İsimli Hikâyenin Okunması", *Millî Folklor*, S. 79, s. 14-20
- İbrayev, Ş. (2000). "Ebedî Miras", akt. Nurettin Aksu, *Kazakistan'da Dede Korkut*, haz. Abdimalik Nısanbayev vd. Ankara: AKM Yayınları. s. 15-43.
- İnan, A. (1952). "Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 4, s. 19-30.
- Jirmunskiy, V. M. (1961). "Kitabı Korkud" ve Oğuz Destanı Geleneği", çev. İsmail Kaynak, *Türk Tarih Kurumu Belleten*, S. 100, s. 609-629.
- Kara, A. (2020). "Salur Kazan'ın Mitik Macerasından Modern İnsanın Bilincine Arketipsel Sembolik Bir Çözümleme", *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili Ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 9, S. 22, s. 39-51.
- Karakaş, R. (2013). "Dede Korkut Hikayelerinde "Tutsaklıktan Kurtarma Motifi" ve "Bey Oğulları" Arasındaki İlişki", *Turkish Studies*, Volume 8/1, s. 1867-1879.
- Kemaloğlu, M. (2019). *Dede Korkut (Destan İçre Tarih)*. Ankara: Raf Kitabevi.
- Kırman, Ü. (2004). *Dede Korkut Anlatılarının Karşıtlıklar Kuramına Göre Çözümlemesi Ve Bu Kuramın Anlatı Öğretiminde Kullanımı*. Yayınlanmamış doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kocakaplan, İ. (2004). "Dede Korkut'un Delileri", *Millî Folklor*, S. 64, s. 18-24.

- Köprülü, F. (1976). *Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Oğuz, Ö. (2004). “Destan Tanımı Ve Eski Türk Destanları”, *Millî Folklor*, S. 62, s. 5-7.
- Ögel, B. (1994). “Dede Korkut Kitabı'nın Eski ve Yazılı Kaynakları Hakkında (Topkapı Sarayındaki Oğuz Destanı Parçaları ile Karşılaştırma)”, I. Sovyet-Türk Kollokyumu, Bakü, 1-8 Temmuz 1988; *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1988, TDK Yay., Ankara, 1994, s. 113-128.
- Ögel, B. (1995). *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*, II. Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Pehlivan, G. (2014). “Dede Korkut Kitabı'nda Oturma Düzeni Üzerine Yeni Bir Bakış”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XIV/2, s. 205-220.
- Sakaoğlu, S. (1998). “Salur Kazan'un İvi Yağmalandığı Boy'daki Yiğit Tasvirleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, C. 46, S. 1998/1, s. 119-130.
- Sümer, F. (1959). “Oğuzlar'a Ait Destani Mahiyette Eserler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XVII/3-4, s. 359-455.
- Sümer, F. (1972). *Oğuzlar / (Türkmenler) Tarihleri - Boy Teşkilatı - Destanları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, A. (2017). *Dede Korkut Hikâyeleri'nde Yapı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Tezcan, S. ve Boeschoten, H. (2001). *Dede Korkut Oğuznameleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Togan, Z. V. (1982). *Oğuz Destanı. Reşideddin Oğuznamesi, Tercüme ve Tahlili*. İstanbul: Enderun Yayınları.